

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2016.

Zagreb, ožujak 2017. godine

REPUBLIKA
HRVATSKA

SAŽETAK

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

SAŽETAK	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2016. GODINI	1
II. ANALIZA PO PODRUČJIMA	2
1 ZAPOSŁJAVANJE I RAD	2
1.1. TRŽIŠTE RADA – TRENDOVI KOJI ZASLUŽUJU POSEBNU POZORNOST	2
1.1.1. Niska stopa radne aktivnosti među ženama.....	2
1.1.2. Trendovi vezani uz nejednak položaj žena i muškaraca u pogledu pristupa prilikama zapošljavanja	3
1.1.3. Rodno uvjetovana segregacija tržišta	3
1.1.4. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti – jaz u plaćama	4
1.1.5. Trendovi koji dodatno doprinose neravnopravnosti spolova na tržištu rada.....	4
1.1.6. Zaključno razmatranje s posebnim naglaskom na odnos spolne nejednakosti na tržištu rada i demografskih trendova.....	4
1.1.7. Demografska politika	6
1.2. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOSŁJAVANJU I RADU	6
1.3. Spolno uznemiravanje na području zapošljavanja i rada	7
1.4. PROJEKTI EUROPSKE UNIJE	7
1.4.1. EU PROGRESS-PROJEKT „Uklanjanje staklenog labirinta - jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“	7
1.4.2. EU Projekt: „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“	7
1.4.3. ISTRAŽIVANJE „Utjecaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“	8
1.4.4. EU-PROJEKT „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“	8
1.5. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE.....	9
1.5.1. ANALIZA korištenja roditeljskih potpora - po spolu	9
1.5.2. ISTRAŽIVANJE „Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta“	9
1.5.3. ANALIZA Odluke Grada Zagreba o novčanoj pomoći za roditelje odgojitelje.....	9
1.6. Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u RH, 2015.-2017., analiza provedbe u 2015.	10
1.7. Nezaposlenost i zaposlenost - stanje i kretanja	10
2 OBITELJ	10
2.1. Nasilje u obitelji.....	10
2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja	11
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama	11
2.1.3. Problemi koji traju i 'novi trendovi'	11
2.1.4. Propusti policije i pravosuđa u postupanju prema žrtvama nasilja u obitelji	12
2.2. Postupanje ostalih nadležnih tijela prema žrtvama nasilja u obitelji	12
2.2.1. Postupanje centara za socijalnu skrb	12
2.2.2. ANALIZA „Pravni institut rehabilitacije kod nasilja u obitelji“	12
2.3. DRUGI OBLICI NASILJA.....	12
2.3.1. Partnersko nasilje	12
2.3.2. Silovanje.....	13

2.4. RODITELJSKA SKRB.....	13
2.4.1. Pritužbe u području roditeljske skrbi.....	13
2.4.2. ANALIZA „Osobni odnosi djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima nasilja u obitelji“.....	13
2.4.3. Povreda prava uzdržavanja djeteta.....	14
2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, 2011.-2016.....	14
2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI.....	14
2.6.1. Koordinator/ce za ravnopravnost spolova.....	14
2.6.2. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova.....	14
2.7. REGIONALNA KONFERENCIJA "Femicid Watch - za prevenciju femicida u RH"	15
3 SPOLNE I RODNE MANJINE	15
3.1. PRAVNA OSNOVA I OCJENA STANJA.....	15
3.1.1. Provedba odredaba zakona o životnom partnerstvu.....	15
3.1.2. Fizički integritet, dostojanstvo i kaznena djela motivirana mržnjom	15
3.1.3. Sloboda okupljanja i izražavanja	16
3.1.4. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima	16
3.1.5. Zaključno razmatranje i preporuke.....	16
3.2. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH OSOBA	16
4 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE.....	17
4.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA	17
4.2. ŽENE S INVALIDITETOM	17
4.3. ŽENE PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA.....	17
4.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU	18
4.5. ŽENE I PROSTITUCIJA	18
4.6. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA, POSEBICE ŽENAMA I DJECOM.....	18
5 PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	18
5.1. Istraživanje „Spolna zastupljenost na natjecajima za zapošljavanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca u osnovnim i srednjim školama“	19
6 MEDIJI.....	19
6.1. ANALIZA medijskog praćenja predizborne kampanje iz aspekta ravnopravnosti spolova	20
6.2. ANALIZA tiska i Internet portala: Zastupljenost tema vezanih uz ravnopravnost spolova.....	20
7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE.....	21
7.1. Primjena prekršajnih sankcija nakon izbora za zastupnike/ce u Hrvatski sabor, izbori održani 2015.	21
7.2. Analiza rezultata parlamentarnih izbora 2016.	21
8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	22
9 ŽENE I SPORT	22
10 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE.....	22
10.1. Pravo na legalno inducirani prekid trudnoće.....	23
11 ŽENE TRAŽITELJICE MEĐUNARODNE ZAŠTITE	23
12 PROVEDBA REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-a 1325 (2000) O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA.....	24
13 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	24

III. DISKRIMINACIJA U PRISTUPU I NABAVI ROBE, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA.....	24
1 ANALIZA: PRIMJENA NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA NA TRŽIŠTU USLUGA OSIGURANJA – NAKNADA ZA ROĐENJE DJETETA.....	25
IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI.....	25
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	26
VI. FINACIJSKO POSLOVANJE	30

SAŽETAK

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2016. GODINI

U cjelovitom *Izvešću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2016.* opisani su karakteristični slučajevi iz prakse Pravobraniteljice te druge aktivnosti u izvještajnoj godini koje je provodila u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (ZRS) i drugim propisima.¹

Tijekom 2016. radilo se na ukupno **2.757 predmeta** što predstavlja **povećanje od 11,7%** u odnosu na 2.467 predmeta u 2015. Od 2.757 predmeta bilo je: - 610 pritužbi građana/ki radi zaštite od diskriminacije, od čega **537 novih pritužbi iz 2016.**² (**32,9% više** u odnosu na 2015.³), a 73 iz ranijih razdoblja. Pravobraniteljica je dala inicijativu za pokretanje postupka u 39 slučajeva vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke (25,8% više u odnosu na 31 slučaj u 2015.); - **2.147 predmeta (8,4% više** u odnosu na 1.981 u 2015.), otvorenih većinom na inicijativu Pravobraniteljice radi praćenja primjene ZRS-a.

Ukupno gledano, Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se većinom odnosili na **žene – 75,8%**, a prituživale su joj se osobe s područja cijele Republike Hrvatske. U **537** analiziranih slučajeva: - **po oblicima diskriminacije** bilo je: 533 slučajeva izravne diskriminacije (99,2%), 1 slučaj neizravne diskriminacije (0,2%), 3 slučaja bez diskriminacije; - **po osnovi diskriminacije** bilo je: spol - 90,7%; spolna orijentacija - 3,3%; bračni status - 0,9%; obiteljski status - 0,6%; rodni identitet i izražavanje - 2,7%; druge osnove po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD) - 7 slučaja (1,3%) te bez osnove – 0,6%; - **prema području diskriminacije:** 27,6% – javno informiranje i mediji; 23,5% – rad i radni uvjeti; zapošljavanje i napredovanje i dr.; 18,4% – socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti; 10,3% – uprava; 5,9% – pravosuđe; 5,4 % – obrazovanje, znanost i šport; 4,6% – zdravstvena zaštita; 2,4% – pristup dobrima i uslugama; 1,3% – članstvo i djelovanje u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili dr.; 0,4% – stanovanje i 0,2% – kulturno i umjetničko stvaralaštvo.

Način rješavanja 537 predmeta:⁴ od ukupno 537 predmeta do kraja godine **riješeno je 479 (89,2%)**, a diskriminacija je utvrđena u **209 slučaja (60,7% više u odnosu na 130 u 2015.)**; sumnja na počinjenje kaznenih djela prijavljena je nadležnom državnom odvjetništvu u 13 slučajeva⁵; prijavljeno je 1 prekršajno djelo⁶ i inicirana izmjena zakonskih propisa u 5 slučajeva⁷; strankama je pružena obavijest o pravima i obvezama u 93,8% slučajeva; **uloga umješalice u sudskim postupcima**⁸ u 3 sudska postupka (nastavila je pratiti započeti sudski postupak u koji se umiješala u ranijem periodu na Vrhovnom sudu, umiješala se u revizijski postupak kojim se pridružila zahtjevu tuženika za revizijom na Vrhovnom sudu, umiješala se u radno-pravni antidiskriminacijski spor radi nepovoljnog postupanja prema ženama u pogledu pristupa poticajnim otpremninama).

¹ Glava IX., čl.19. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine 82/08) i čl.13. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine 85/08 i 112/12).

² **537 novih predmeta** koji se odnose na pružanje zaštite građanima/kama od diskriminacije u 2016. detaljno su analizirani u cjelovitom *Izvešću o radu za 2016. Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.*

³ 2015. – 404 predmeta, u 2014. – 394 predmeta, u 2013. – 375 predmeta, u 2012. – 368 predmeta, u 2011. – 308 predmeta, **te se na godišnjoj razini zadržao trend povećanja broja predmeta.**

⁴ U glavi II. cjelovitog *Izvešća „Analiza po područjima“* nalazi se izbor od **92 karakteristična opisa slučajeva.**

⁵ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za povredu odredbi ZRS s obilježjima kaznenog djela, podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu (čl.23.st.4. ZRS), kojih je bilo **13** u 2016., razvrstano po područjima : 5 – rad; 2 - nasilja u obitelji; 2 - partnersko nasilje; 3 - javnog informiranja i medija; 1 - zdravstvena zaštite/reproduktivnih prava.

⁶ 1 slučaj: PRS-01-06/16-07 - područje rada.

⁷ 5 slučajeva, razvrstano po područjima: 2 - rad; 1- obrazovanja i rada; 1- roditeljska skrb i 1- nasilje (u javnom prostoru).

⁸ Čl.21. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine 85/08 i 112/12).

Naprijed navedenih 2.147 predmeta, odnosilo se na inicijative Pravobraniteljice radi praćenja primjene ZRS-a. Pravobraniteljica je provela **3 neovisna istraživanja**⁹ - 2 iz područja rada i radnih uvjeta i 1 iz područja obrazovanja i znanosti, izradila je **14 analiza**,¹⁰ objavila **5 publikacija** iz područja rada i radnih uvjeta, provodila **2 memoranduma o suradnji** - s Ministarstvom unutarnjih poslova te s Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Zagrebu, bila **nositeljica 2 EU-projekta** financirana sredstvima Europske komisije: Progress-projekta JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 (**257.502,08 EUR**) i JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796 (**437.172,39 EUR**). Krajem 2016. odobren je treći EU-projekt JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 (**427.782,27 EUR**). **Ukupna vrijednost navedena 3 EU-projekta iznosi 1.122.456 EUR-a.**

Navedeni statistički podaci pokazuju zadržavanje trenda povećanja broja pritužbi u odnosu na 2015. (**32,9% više** u odnosu na 2015.) i raniji period.¹¹ Najveći porast broja pritužbi zabilježen je u području javnog informiranja i medija (261%). Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju (90,7%) i u najvećem broju se radi o ženama (75,8%). Zabilježen je porast broja pritužbi glede rodnog identiteta i izražavanja, što upućuje na sve veću aktivnost ovih osoba u korištenju pravnih instrumenata zaštite od diskriminacije pri čemu im pomaže i Pravobraniteljica.

Pravobraniteljica je uputila 510 pisanih preporuka (52,2% više u odnosu na 2015.), 245 upozorenja i 189 prijedloga.¹² Utvrdila je da se u visokom postotku od **84,4% slučajeva njezine preporuke u potpunosti uvažavaju.**

Pravobraniteljica je **upozoravala na pojave diskriminacije** aktivnim sudjelovanjem na sjednicama odbora Hrvatskog sabora, posjetama županijama, gradovima i općinama, izlaganjima na okruglim stolovima, organiziranjem i sugorganiziranjem javnih događanja, međunarodnim aktivnostima, suradnjom s drugim pravobraniteljskim institucijama, državnim tijelima te organizacijama civilnog društva i sindikata te javnim istupima u medijima kroz 19 javnih priopćenja, 96 nastupa u TV i radio emisijama (30% više u odnosu na 2015.) i 675 novinarskih članaka tiska i Internet-portala (2,6% više). Sadržaji na službenoj web stranici Pravobraniteljice www.prs.hr u 2016. pregledani su 3.149.426 puta.¹³

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. TRŽIŠTE RADA – TRENDOVI KOJI ZASLUŽUJU POSEBNU POZORNOST

1.1.1. Niska stopa radne aktivnosti među ženama

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), žene, kao i prethodne godine, predstavljaju 51,7% svih stanovnika Republike Hrvatske, ali većina postaju tek u populaciji koja je navršila 45 i više godina života. Suprotno opisanoj rodnoj strukturi stanovništva, žene nastavljaju biti dominantno zastupljene u radno neaktivnom stanovništvu. Prema podacima DZS-a, **žene su predstavljale 58,8%**

⁹ Vidjeti u cjelovitom Izvješću: „Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“, „Korištenje prava na stanku za dojenje“; „Spolna zastupljenost na natjecajima za zapošljavanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj“.

¹⁰ Analizirala je provedbu ZRS na sljedećim područjima života i rada: (2) tržište rada i radni uvjeti, (3) socijalna skrb, od kojih se 2 odnose na područje nasilja u obitelji; (2) pristup dobrima i uslugama; (2) javno informiranje i mediji; (1) političke stranke i (4) na učinkovitu provedbu javnih politika (strategija/protokola) i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova.

¹¹ 537 pojedinačnih slučajeva u 2016. u odnosu na: 404 u 2015., 394 u 2014., 375 u 2013., 368 u 2012. i 308 u 2011.

¹² 2015. – 335 pisanih preporuka, 238 upozorenja i 189 prijedloga; 2014. - 570 pisanih preporuka, 115 upozorenja i 37 prijedloga; 2013. - 503 pisanih preporuka, 227 upozorenja i 168 prijedloga; 2012. - 132 pisanih preporuka i 133 upozorenja; 2011. - 207 preporuka i 120 upozorenja.

¹³ Web stranice EU Progress-projekta „Uklanjanje staklenog labirinta“, www.staklenilabirint.prs.hr pregledane su 141.825 puta što je povećanje od 80% u odnosu na 2015., a za potrebe EU projekta „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje poslovnog i obiteljskog života“ krajem 2016. otvorena je nova web stranica rec.prs.hr.

radno neaktivnog stanovništva i 46,4% aktivnog stanovništva. S ponovnim padom radne aktivnosti populacije, a posebno među ženama, Hrvatska je dodatno učvrstila svoju poziciju na začelju EU28. **Pravobraniteljica već godinama upozorava kako ovako niska stopa radne aktivnosti žena u Hrvatskoj ukazuje na izuzetno visok rizik njihove ekonomske ovisnosti o drugim članovima obitelji tj. izloženosti ekonomskom siromaštvu.** Prema dostupnim Eurostat podacima siromaštvom i socijalnom isključenošću pogođeno je 34,4% žena u dobi 65+ u odnosu na 28,2% muškaraca i u odnosu na prosjek EU-a za žene u dobi 65+, koji iznosi 19,6%.

1.1.2. Trendovi vezani uz nejednak položaj žena i muškaraca u pogledu pristupa prilikama zapošljavanja

Prema podacima DZS-a žene su tijekom 2016. predstavljale tek 45,8% ukupnog broja zaposlenih (blagi pad u odnosu na prošlogodišnjih 46,1%). Ovogodišnje izvješće Europske komisije za Hrvatsku navodi da je „stopa zaposlenosti i dalje među najnižima u EU-u jer zbog ranog umirovljenja i, u slučaju žena, odgovornosti za skrb, velik udio potencijalne radne snage u zreloj dobi ne sudjeluje na tržištu rada“. U tom smislu Pravobraniteljica ponovo naglašava izuzetno nisku stopu zaposlenosti žena u zreloj životnoj dobi. Naime, manje od jedne trećine radno sposobnih žena starijih od 54 godine sudjeluje na tržištu rada. To dovodi do velikog rizika od siromaštva i socijalne isključenosti u starijoj dobi, a posebno su ugrožene žene.

Pravobraniteljica ponovo ukazuje kako, osim dobi, važan faktor utjecaja na stopu zaposlenosti žena u Hrvatskoj predstavlja stupanj obrazovanja. **Žene u odnosu na muškarce imaju veću mogućnost naći i zadržati zaposlenje ako su ostvarile tercijarno obrazovanje.** Nejednak položaj žena i muškaraca na tržištu rada i dalje je vidljiv u okviru rasta udjela osoba zaposlenih temeljem ugovora o radu na određeno vrijeme. Prema Eurostat podacima, udio broja zaposlenih na određeno tijekom 2016. je kod muškaraca narastao s 20,5% na 22,2%, a kod žena s 20% na 24,5%. **Ovakvi podaci ukazuju da su se tijekom izvještajne godine žene zapošljavale u podjednakom broju kao i muškarci, ali su se češće od muškaraca zapošljavale na određeno vrijeme.** Iz navedenih podataka i opisanih trendova i dalje proizlazi kako je ženama osjetno teže naći zaposlenje, osim što se sporije zapošljavaju, žene lakše gube zaposlenje. U tijeku je nastavak pada nezaposlenosti, kako među muškarcima tako i među ženama. U odnosu na 2015., kada je ukupna nezaposlenost među muškarcima iznosila 15,7%, u izvještajnoj godini je iznosila 12,2%. Istovremeno dok je ukupna nezaposlenost među ženama tijekom 2015. iznosila 17%, tijekom 2016. pala je na 13,4%. **Stopa ukupne nezaposlenosti među ženama i dalje je viša u odnosu na muškarce. No, Pravobraniteljica smatra pozitivnim činjenicu da se taj jaz na uštrb žena ipak smanjio tijekom izvještajne godine.**

1.1.3. Rodno uvjetovana segregacija tržišta

Prema podacima DZS-a hrvatsko tržište rada i dalje ostaje spolno segregirano. Od ukupno 19 područja djelatnosti na tržištu rada, tek 5 njih je donekle uravnoteženo (niti jedan spol nije zastupljen s više od 55%). U ostalih 14 područja utvrđena je izuzetna podzastupljenost jednog spola (jedan spol je zastupljen s više od 70%) ili osjetna podzastupljenost (jedan spol je zastupljen s više od 55%, a manje od 70%). Dok su podzastupljene ili izrazito podzastupljene u 9 područja djelatnosti, žene su izrazito nadzastupljene (iznad 70%) u području „djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi“ (78,3% od 91.277); području „obrazovanje“ (77,4% od 111.175) te osjetno nadzastupljene u području djelatnosti „financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja“ (68,8% od 36.041). Pravobraniteljica je kroz svoja izvješća i javne nastupe opetovano ukazivala kako je postojeća segregacija tržišta rada usko vezana uz rodno-uvjetovane predrasude i stereotipove o ženama i muškarcima, odnosno njihovim sposobnostima, sklonostima, interesima i prikladnim društvenim ulogama. Uz horizontalnu segregaciju nastavljen je i trend vertikalne segregacije tržišta rada. Prema posljednje objavljenim podacima Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA, 2015.), žene su činile tek 14,7% članica uprava dioničkih

trgovačkih društava u Hrvatskoj što predstavlja pad u odnosu na već neprihvatljivo niskih 17% iz prethodne godine. Prema posljednjim objavljenim podacima HANFA, prosječan udio žena u nadzornim odborima je iznosio je 20,86% u odnosu na 20,34% iz prethodne godine.

1.1.4. Načelo jednake naknade za rad jednake vrijednosti – jaz u plaćama

Prema podacima koje je za izvještajnu godinu objavio DZS (prikupljeni tijekom 2014.), prosječna bruto plaća u Hrvatskoj iznosila je 7.951 KN što je za tridesetak kuna više od prošlogodišnjih 7.926 KN. Istovremeno, udio prosječne plaće žena (7.445 KN u odnosu na prošlogodišnjih 7.470 KN) u prosječnoj plaći muškaraca (8.395 KN u odnosu na prošlogodišnjih 8.319 KN) se dodatno smanjio te je iznosio 88,7% u odnosu na prošlogodišnjih 89,8% u odnosu na 90,2% od prije dvije godine. **Navedeni podaci jasno potvrđuju nastavak povećanja prosječnog jaza u plaćama na uštrb žena.** S obzirom na jaz u plaćama koji odražavaju posljednji dostupni podaci, **muškarac u Hrvatskoj prosječno godišnje zaradi 11.400 KN bruto više** (10.382 KN prošle godine, a 9.708 KN prije dvije godine) od žene, odnosno 1.43 prosječne hrvatske bruto plaće više, što će s ovakvim trendom rasta jaza u plaćama u dogledno vrijeme doseći i dvije prosječne plaće više na godišnjoj razini. Pravobraniteljica ukazuje na nastavak poražavajućeg trenda većeg jaza u plaćama u javnom sektoru. Prema posljednjim dostupnim Eurostat podacima, jaz u plaćama kod poslodavaca u javnom sektoru i dalje prosječno iznosi 16,4% dok kod poslodavaca u privatnom sektoru iznosi 11,2%.

1.1.5. Trendovi koji dodatno doprinose neravnopravnosti spolova na tržištu rada

Nastavak povećanja broja ugovora o radu na određeno vrijeme. Tijekom 2016. udio zaposlenih na određeno u ukupnom broju zaposlenih povećao se na 18,8%. Zapošljavanje na određeno i dalje predstavlja vrlo važan dio rasta ukupne zaposlenosti, ali nije bio ravnomjerno raspoređen na žene i muškarce. **Dok je stopa zaposlenih na određeno među zaposlenim muškarcima u 2016. porasla za 1,5 postotnih poena (s 20,5% na 22%), među ženama je trend porasta bio čak dva puta izraženiji te se stopa povećala za 3 postotna poena (s 20% na 23%).** Analiza dostupnih podataka ukazuje na još jedan nepoželjni trend. **Muškarci sa sveučilišnim obrazovanjem se puno lakše zapošljavaju na neodređeno vrijeme od žena koje će se, usprkos svom sveučilišnom obrazovanju, puno češće morati suočiti s nesigurnošću i nepovoljnijim položajem u koji ugovor o radu na određeno stavlja osobu u odnosu na poslodavca.**

1.1.6. Zaključno razmatranje s posebnim naglaskom na odnos spolne nejednakosti na tržištu rada i demografskih trendova

Pravobraniteljica je ove godine odlučila ukazati i na nekoliko trendova koji odražavaju nejednakost žena na tržištu rada, a istovremeno doprinose nepovoljnom demografskom kontekstu. Prema posljednjim Eurostat podacima žene su predstavljale 51,7% ukupnog stanovništva u Hrvatskoj. Istovremeno zabrinjava demografski pad u broju ukupnog stanovništva. Prema Eurostat podacima za 2015., stopa smanjenja ukupne populacije iznosila je 0,82% (34.647 osoba). Posebno zabrinjava činjenica da je više od polovice (51,7%) ukupnog smanjenja stanovništva rezultat migracijskih kretanja. Štoviše, prema godišnjem Izvještaju Europske komisije za Hrvatsku „*U podacima za 2015. upućuje se na ubrzanje negativnih demografskih kretanja koja se u Hrvatskoj bilježe u zadnja dva desetljeća. Razlozi za to su negativan prirodni priraštaj i migracijski odljev, koji se pojačao nakon pristupa EU-u 2013. Stvarni razmjer emigracije u službenim je brojkama vjerojatno znatno podcijenjen zato što mnoge osobe svoj odlazak ne prijavljuju nacionalnim tijelima*“. Istovremeno, najviša stopa fertilitnosti u Hrvatskoj zabilježena je u dobnim skupinama 25-29 te 30-34. Drugim riječima, s obzirom na povećani odlazak muškaraca i žena u mlađoj i srednjoj životnoj dobi, kada se uglavnom odlučuju za zasnivanje obitelji, treba očekivati daljnji rast negativne stope prirasta. **Pravobraniteljica drži kako je ključ uspješne demografske politike poboljšanje uvjeta rada na**

hrvatskom tržištu, pri čemu izuzetno važnu ulogu ima politika pune i stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca na tržištu rada. Unaprjeđenjem jednakog položaja žena na tržištu rada doprinijelo bi se ostvarenju dvostrukog cilja. Prvo, bolji radni uvjeti i veća jednakost prilika u odnosu na muškarce pomogli bi većem broju žena mlađe i srednje životne dobi da se odluče na ostanak u Hrvatskoj. To se posebno odnosi na visoko obrazovane žene. Drugo, vjerojatnost da žena odluči svoju karijeru graditi u Hrvatskoj utjecat će i na vjerojatnost njenog partnera da donese odluku o ostanku. Pomalo paradoksalno, što je položaj žena na hrvatskom tržištu rada nepovoljniji u odnosu na muškarce to će više žena podržati svoje partnere u odluci da zajedno napuste Hrvatsku.

Uspješnost demografske politike ne ovisi samo o odluci žene da ne napusti Hrvatsku. Prema Eurostat podacima 79,5% žena u Hrvatskoj koje su odlučile roditi imale su zaposlenje. Ova činjenica ukazuje na dva aspekta koja treba imati na umu pri razvoju demografske politike. Prvo, odluka o zasnivanju ili proširenju obitelji rođenjem djeteta usko je vezana i uz mogućnost zaposlenja, odnosno financijsku sigurnost koju ono donosi. Drugo, vjerojatno je da se žena koja napusti Hrvatsku u potrazi za poslom i potom zasnjuje obitelj izvan Hrvatske neće vratiti u Hrvatsku. Navedeno jasno ukazuje na potrebu mjera pro-aktivne politike žurnog unaprjeđenja položaja žena na hrvatskom tržištu rada koje treba razvijati u dva smjera. Prvi smjer mjera pro-aktivne politike poboljšanja položaja žena na tržištu rada u svrhu učinkovitije demografske politike trebao bi težiti značajnom podizanju radne aktivnosti žena i stope njihove zaposlenosti. Pravobraniteljica ukazuje da u zajedničkom kontekstu EU28/EEA države koje ostvaruju najvišu stopu prirodnog prirasta stanovništva poput Švedske (2,4), Norveške (3,5) Velike Britanije (2,7), Švicarske (2,3) Nizozemske (1,4) ili Danske (1,0) imaju ujedno i najviše stope radne aktivnosti žena u Europi. Štoviše, stopa zaposlenosti u svim navedenim državama je značajno ili daleko viša od EU28 prosjeka. Navedeni podaci jasno ukazuju da je materijalna stabilnost koju donosi sudjelovanje na tržištu rada izuzetno važan, ako ne i ključni faktor u odluci žena da zasnuju ili prošire obitelj rođenjem djeteta. S obzirom na čvrstu povezanost pozitivnog prirodnog prirasta i visoke stope radne aktivnosti i zaposlenosti žena, Pravobraniteljica ukazuje na nekoliko mjera koje bi bilo korisno razmotriti u sklopu uspješne pronatalitetne politike, a koje su detaljno opisane u cjelovitom izvješću. Uz povećanje radne aktivnosti žena drugi smjer mjera trebao bi ciljati na poticanje žena da dugoročno svoje karijere, a s njima i obitelji, grade u Hrvatskoj. Pravobraniteljica stoga pozdravlja Vladinu najavu povećanja iznosa roditeljskih naknada. Istovremeno, Pravobraniteljica potiče Vladu da u najavljene izmjene sustava roditeljskih pogodnosti uključi mjere kojima će potaknuti žene da se po okončanju roditeljskog, odnosno roditeljskog dopusta, u što većem broju ponovo aktivno uključe u tržište rada. Pravobraniteljica također pozdravlja Vladinu najavu promjena vezanih za dječji doplatok uvođenjem jedinstvene dječje naknade kroz pravedniju raspodjelu dohotka iz sustava olakšica poreza na dohodak. Istovremeno, u svrhu ravnomyjernih raspodjele njege za djecu između žena i muškaraca unutar obitelji, Pravobraniteljica ukazuje na potrebu uvođenja mjera kojima će se potaknuti očeve da maksimalno iskoriste mogućnost korištenja roditeljskog i roditeljskog dopusta, što će olakšati ponovno uključivanje žena koje su rodile u tržište rada. U svrhu stvaranja jednakih mogućnosti ravnopravnog natjecanja za prilike i koristi na tržištu rada, Pravobraniteljica potiče Hrvatski sabor i Vladu da ulože dodatne napore i sredstva za značajno širenje institucionalne mreže podrške roditeljima oko brige i njege djece.

Preporuke Pravobraniteljice za jačanje jednakog položaja žena na tržištu rada sadrže listu od preko 30 preporuka koje su detaljno obrazložene te u ovom Sažetku izdvajamo općenite preporuke:

(1) Snažno poticati uključivanje žena u tržište rada kako bi se nastavio trend rasta stope radne aktivnosti među ženama s naglaskom na potrebu uvođenja snažnijih mjera kojima bi se potaklo uključivanje žena na tržište rada.

(2) Hitno uvesti mjere kojima će se osigurati transparentnost određivanja svih oblika novčanih i nenovčanih naknada za rad.

(3) Žurno razviti mjere kojima bi se smanjio trenutno rastući jaz u stopama zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti žena i muškaraca na tržištu rada.

(4) Razviti mjere kojima bi se smanjio godinama postojan jaz u plaćama između žena i muškaraca.

(5) Razviti mjere s ciljem rodnog-uravnotežavanja na pozicijama ekonomskog odlučivanja (uprava, nadzorni odbor, neizvršni direktori/ce, voditelji/ce odjela i sl.) u trgovačkim društvima.

(6) Pravobraniteljica također ističe od Europske komisije naglašavanu potrebu za predanijom posvećenosti razvoju mreže institucija koje bi bile u stanju pružati kvalitetne, a pristupačne usluge vezane uz brigu o djeci.

(7) U svrhu jačanja mogućnosti usklađivanja profesionalnog i obiteljskog života, Pravobraniteljica smatra korisnim razmotriti (u cjelovitom tekstu obrazložene) instrumente povećanja prilagodljivosti određenih radnih uvjeta.

(8) Pravobraniteljica potiče Vladu da u najavljene izmjene sustava roditeljskih pogodnosti uključi mjere kojima će potaknuti žene da se po okončanju roditeljskog, odnosno roditeljskog dopusta u što većem broju ponovo aktivno uključe u tržište rada.

(9) Pravobraniteljica ukazuje na potrebu uvođenja mjera kojima će se potaknuti očeve da maksimalno iskoriste mogućnost korištenje roditeljskog i roditeljskog dopusta, što će olakšati ponovno uključivanje žena koje su rodile na tržište rada.

1.1.7. Demografska politika

Republika Hrvatska se već duže vrijeme nalazi u demografskoj recesiji koju indiciraju smanjene stope fertiliteta, pad broja stanovnika i starenje stanovništva. Premda se radi o nepotpunim podacima, u 2016. su nastavljeni nepovoljni demografski i natalitetni trendovi. Stoga ohrabruje vijest da demografska i pronatalitetna politika ima ključno mjesto u programima aktualne Vlade Republike Hrvatske te da će Hrvatska konačno dobiti svoju novu Demografsku strategiju. Međutim, demografska i pronatalitetna politika ne bi trebala podržavati obrasce koji ženu isključuju s tržišta rada, već biti utemeljena na: većem zapošljavanju žena (zaposlenosti oba roditelja), širenju usluga i podrške obiteljima te stvaranja okruženja naklonjenog obitelji i djeci. Iskustva pojedinih europskih država, koje bilježe povećane stope nataliteta i pozitivne demografske trendove, pokazuju da je to moguće.

1.2. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOŠLJAVANJU I RADU

Od 537 postupaka provedenih tijekom 2016., 126 postupaka (23,5%) odnosili su se na rad i radne uvjete; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije, dok se 99 slučajeva (18,4%) odnosilo na pitanja socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog sustava osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti. Skupno su ova dva područja činila **41,9%** svih slučajeva provedenih temeljem čl.19.st.2.t.1 ZRS-a.¹⁴ Najveći dio pritužbi, građani i građanke su podnosili smatrajući da su bili izloženi diskriminaciji temeljem spola i one čine 88% pritužbi u području rada i zapošljavanja. Pritužbe temeljem bračnog statusa i temeljem obiteljskog statusa čine 5,4% dok pritužbe radi diskriminacije temeljem spolne orijentacije čine 1,6% svih pritužbi iz ovog područja. Od 126 pokrenutih postupka njih 88 (69,8%) odnosilo se na prava temeljem radnog odnosa uključujući i jednakost plaće i napredovanje. Dodatnih 27 pritužbi (29%) odnosilo na uvjete

¹⁴ Od 126 predmeta započetih tijekom 2016. okončano ih je 107 (85%), a u preostalim 19 predmeta postupak je još u tijeku. U 38 od 106 završenih predmeta (35,8%) utvrđeno je postojanje diskriminacije, dok u 28 njih (26,4%) utvrđena je neosnovanost pritužbe. U 52 predmeta diskriminacija nije utvrđivana jer je predmet okončan: 1) pružanjem pravnog savjeta, 2) odustajanja stranke od daljnjeg postupanja, 3) pokretanjem sudskog postupka, 4) ustupanjem predmeta drugim pravobraniteljskim tijelima zbog nedostatka nadležnosti.

zapošljavanja. Od 88 pritužbi na diskriminaciju u pogledu uvjeta rada, njih 12 odnosi se na diskriminaciju u pogledu napredovanja na radnom mjestu. Pravobraniteljica je pokrenula 26 anti-diskriminacijskih predmeta temeljem pritužbi zbog povrede prava na zaštitu majčinstva - 20,63% svih pritužbi koje su se odnosile na prava temeljem radnog odnosa uključujući i jednakost plaće. Pojedinačne pritužbe radi diskriminacije podnijelo je 65% žena i 21,4% muškaraca. U preostalim 7,9% postupak je pokrenut po inicijativi Pravobraniteljice, odnosno u 5,5% predmeta pritužbe su podnijele skupine građana oba spola. Pravobraniteljica i ove godine s izuzetnom zabrinutošću ukazuje da pritužbe na spolno uznemiravanje sa 42% i dalje čine najveći udio u pojedinačnim pritužbama u području radnih odnosa i zapošljavanja.

1.3. SPOLNO UZNEMIRAVANJE NA PODRUČJU ZAPOSŁJAVANJA I RADA

I ove su se godine sva postupanja Pravobraniteljice pokrenuta temeljem ovog diskriminacijskog osnova odnosila na zaštitu žena, s tim da se u jednoj prijavi na spolno uznemiravanje pritužio muškarac. Pravobraniteljica naglašava kako sva ponašanja spolne prirode ne predstavljaju spolno uznemiravanje. Da bi se određeno ponašanje kvalificiralo kao spolno uznemiravanje ono, osim što mora biti uvjetovano spolom ili spolne prirode, mora istovremeno biti i neželjeno od strane osobe prema kojoj je usmjereno, dok počinitelj takvog prekršaja nakon što mu je jasno dano do znanja da je njegovo ponašanje neželjeno, uporno nastavlja s ponašanjem koje ima isti cilj te tako osobu dovodi u ponižen položaj. Ono što ove oblike diskriminacije karakterizira i što, uz neželjenost, predstavlja jedan od ključnih elemenata kvalifikacije, jest omalovažavanje osobnog i ljudskog dostojanstva žrtve koje se u području rada i zapošljavanja najčešće manifestira kroz „kaznjavanje“ žrtve otkazom ili stvaranjem neugodnog, neprijateljskog i/ili ponižavajućeg i uvredljivog okruženja koje rezultira time da žrtva sama napušta radnu okolinu, a sve uslijed činjenice da je ista odbila prihvatiti ponudu spolne prirode i/ili bila sustavno vrijeđana i ponižavana temeljem svog spola. Pravobraniteljica ovim predmetima daje posebnu važnost (udio od 42% svih pritužbi u području rada i zapošljavanja), što uključuje i prijave državnom odvjetništvu radi pokretanja kaznenih postupaka (ukupno 4 slučaja spolnog uznemiravanja).¹⁵

1.4. PROJEKTI EUROPSKE UNIJE

1.4.1. EU PROGRESS-PROJEKT „Uklanjanje staklenog labirinta - jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“

EU Progress-projekt „Uklanjanje staklenog labirinta – jednakost prilika u pristupu pozicijama ekonomskog odlučivanja u Hrvatskoj“ započeo je u listopadu 2013. i završio u travnju 2016. Projekt se sastojao od projektnih aktivnosti analitičkog, edukativnog i regulatornog karaktera. Tijekom 2016. provedena je završna faza projekta u kojoj je najvažniju ulogu imala *Baza poslovnih žena* pokrenuta u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca (HUP). Projekt je u završnoj evaluaciji Europske komisije višestruko pohvaljen, a između ostalog naglašena je velika medijska i javna vidljivost koju je projekt postigao te umrežavanje s drugim državama članicama.

1.4.2. EU Projekt: „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“

Od siječnja 2016., Pravobraniteljica provodi novi EU-projekt „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“. Partneri na projektu su Hrvatsko narodno kazalište u Splitu, udruga Riječi/Prave/Predstave i MAMFORCE (Spona ltd), a projekt su podržali Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Ministarstvo poduzetništva i obrta. Specifičnost projekta su inovativni načini rada s učeničkom populacijom pri čemu se kao alat koristi kazališna umjetnost.

¹⁵ U predmetima: PRS-01-01/16-03, PRS-03-04/16-01, PRS: 01-01/16-08, PRS 01-03/16-31.

Projektom aktivnostima osvještava se javni sektor, lokalne zajednice te učenička populacija u završnim razredima srednjih škola kroz korištenje specifičnih metoda poput dramaturških tekstova i performansa.

1.4.3. ISTRAŽIVANJE „Utjecaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“

Pravobraniteljica je provela empirijsko istraživanje pod nazivom „*Utjecaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena*“. Istraživanje je provedeno u okviru EU-projekta „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“, na nacionalno reprezentativnom uzorku od 600 žena, u dobi od 18 do 65 godina starosti koje dodatno zadovoljavaju dva kriterija: 1) žive sa svojim (vjenčanim/nevjenčanim) partnerima minimalno jednu godinu; 2) zaposlene su (bilo koji oblik plaćenog rada van kuće). Uzorak je stratificiran prema regiji i veličini naselja.

Raspodjela odgovornosti za kućanske poslove - Istraživanje je pokazalo da žene snose značajno veći dio tereta oko svakodnevnog održavanja kućanstva i svakodnevnih rutinskih kućanskih zadataka. Najveći broj ispitanica od 40,5% odgovorio je da tjedno uloži 10-20 sati u obavljanje rutinskih kućanskih poslova, njih 25,2% uloži do 10 sati tjedno, a 22,4% uloži 20-30 sati tjedno. Drugim riječima, najveći udio ispitanica u prosjeku uloži između 1,5-2,5 sata svaki dan u obavljanje rutinskih kućanskih poslova. S obzirom da je najveći dio ispitanica zaposlen, znači da na svoje svakodnevno prosječno radno vrijeme dodaju još par sati rada u kućanstvu. Istovremeno, najveći udio ispitanica od 31,6% procijenio je da njihovi supružnici/partneri na iste rutinske poslove u kućanstvu ulože do 2 sata tjedno, njih 29,3% je procijenilo da njihovi supružnici/partneri ulože više od 2, a najviše 5 sati tjedno, a daljnjih 23% je procijenilo da ulože više od 5, a najviše 10 sati rada u rutinske kućanske poslove. ***Istraživanje je pokazalo da najveći broj muškaraca na rutinske kućanske poslove uloži tjedno onoliko koliko najveći broj žena uloži dnevno.*** To bi ujedno značilo da muškarcima uistinu radni dan završi sa završetkom radnog vremena, dok kod žena to nije slučaj.

Briga i njega djece - Najveći udio ispitanica od 24,3% procijenio je da tijekom tjedna ulaže više od 10 do najviše 20 sati rada u odnosu na njegu i brigu za djecu, njih 18,3% procijenilo je da u te obveze ulaže više od 20 do najviše 30 sati tjedno, a daljnjih 12,2% da ulaže više od 30 do najviše 40 sati tjedno, odnosno njih 8% da ulaže više od 40, a najviše 50 sati tjedno. Tek je 18,6% ispitanica procijenilo da u brigu za djecu ulaže manje od 10 sati tjedno. Istovremeno, ispitanice su procijenile da njihovi partneri ulažu znatno manje sati u izvršavanje obaveza njege i brige za djecu. Najveći udio ispitanica od 26% procijenio je da njihovi supružnici/partneri u obveze oko djece ulažu više od 5, a najviše 10 sati tjedno. Njih 21,7 % procijenilo je da ulažu više od 10, a najviše 20, dok je njih 20,5% procijenilo da njihovi supružnici/partneri ulažu manje od 5 sati tjedno u obveze oko djece. Drugim riječima, prema procjeni ispitanica, dok najveći udio žena ulaže između 2,5-3 sata dnevno u brigu za djecu, dotle najveći udio muškaraca ulaže jedan do sat i pol vremena dnevno u iste obveze. Štoviše, čak 38,5% ispitanica procjenjuje da u obveze oko djece ulaže preko tri sata dnevno, dok istovremeno samo 17,5% njih procjenjuje da isto vrijeme ulažu i njihovi supružnici/partneri.

1.4.4. EU-PROJEKT „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“

Krajem 2016. Europska komisija uspješnom je ocijenila prijavu novog EU-projekta „*Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama*“ i odobrila sredstva 427.782,27 EUR-a. Projekt se bavi ulogom pravosuđa i medija u slučajevima nasilja prema ženama s posebnim naglaskom na slučajeve femicida. Partneri u projektu su Ženska soba – Centar za seksualna prava, Pravosudna akademija, Policijska akademija i Hrvatsko novinarsko društvo. Projekt počinje u prvoj polovici 2017.

1.5. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

1.5.1. ANALIZA korištenja roditeljskih i roditeljskih potpora - po spolu

Pravobraniteljica je od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje pribavila podatke iskazane po spolu o broju korisnica/ka roditeljskih i roditeljskih potpora. Analizom je utvrđeno da je u 2016., u Hrvatskoj došlo do neočekivanog pada broja muškaraca/očeva koji su koristili roditeljski dopust (158 muškaraca ili 0,24%) i roditeljski dopust (1.930 muškaraca ili 4,42%). Kako postojeća zakonska rješenja i mjere nisu dovele do povoljnih učinaka na tom planu, hitno treba potražiti nova i učinkovitija rješenja u smjeru dodatnih inicijativa upućenih prema očevima, ali i u cilju mijenjanja svijesti. Uzrok situacije u kojoj i nadalje premali broj očeva koristi roditeljski i roditeljski dopust treba tražiti i u društvenom okruženju, odnosno činjenici da je još uvijek primarna uloga žena orijentirana na brigu o djeci i kućanstvu. Uvođenje očevog dopusta bi bio pravi izazov.

1.5.2. ISTRAŽIVANJE „Korištenje prava na stanku za dojenje djeteta“

U provedenom istraživanju Pravobraniteljice sudjelovalo je 75 poslodavaca iz privatnog, javnog i državnog sektora koji imaju ukupno 173.559 zaposlenih, od čega 77.539 ili 44,65% žena. Rezultati istraživanja su potvrdili pretpostavku da poslodavci ne osiguravaju optimalne uvjete za korištenje prava na stanku za dojenje djeteta te da je ženama iz raznih razloga znatno otežano korištenje prava koja proizlaze iz činjenice njihove trudnoće i majčinstva. Naime, istraživanjem je utvrđeno da se zaposlene žene koje doje suočavaju s preprekama u obliku nepostojanja posebno uređenih prostorija za dojenje i posebnih hladnjaka za pohranu podojenog mlijeka. Za takvo stanje postoje brojni razlozi, ali jedan od njih je što se na svim razinama ne promiče u dovoljnoj mjeri jednaka i zajednička odgovornost žena i muškaraca za skrb o djeci. Posljedice toga su da zaposlene žene najčešće koriste roditeljski dopust, pa nastavljaju koristiti roditeljski dopust i na posao se vraćaju nakon jedne godine. Stoga bi nužno trebalo podići opću razinu informiranosti i osviještenosti javnosti o korištenju roditeljskih i roditeljskih potpora, posebno na pravo na stanku za dojenje djeteta, ali svakako je potrebno uključiti što više očeva u korištenje roditeljskih i roditeljskih potpora. Ovo istraživanje je potvrdilo da kada žene koriste pravo na stanku za dojenje djeteta, koriste ju kod kuće, najčešće u svojevrsnom obliku skraćenog radnog vremena. Usprkos činjenici da poslodavci nisu osigurali optimalne uvjete za korištenje prava na stanku za dojenje djeteta, kod nekih poslodavca su zabilježeni primjeri dobre prakse.

1.5.3. ANALIZA Odluke Grada Zagreba o novčanoj pomoći za roditelje odgojitelje

Dana 8.9.2016. na snagu je stupila *Odluka o novčanoj pomoći za roditelje odgojitelje* čime se jednomu od roditelja koji brine za najmanje troje djece omogućuje ostvarivanje mjesečne financijske pomoći u visini prosječnog iznosa mjesečne plaće. Grad Zagreb je u 2016. zaprimio 2.239 zahtjeva za novčanom pomoći za roditelje odgojitelje, od toga 1.987 (88,74%) zahtjeva su predale žene, a 282 (12,59%) muškarci. Pozitivno je riješen 1.761 zahtjev, od toga 1.584 (89,94%) u korist ženskog, a 177 (10,05%) u korist muškog spola. Pravobraniteljica smatra da će mjera novčane pomoći za roditelje odgojitelje dugoročno imati negativan učinak na žene, posebno što se tiče njihovog položaja na tržištu rada i općenito položaja u društvu. Dodatni je problem što mjera novčane pomoći za roditelje odgojitelje nije implementirana u ukupnost ekonomskih, socijalnih i rodnih politika.

1.6. SMJERNICE ZA RAZVOJ I PROVEDBU AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA U RH, 2015.-2017., ANALIZA PROVEDBE U 2015.¹⁶

Svijest o stvaranju jednakih mogućnosti za žene i muškarce, kako bi bili jednako prisutni kao korisnici/e interventnih mjera na tržištu rada te imali/e jednaku korist od tome namijenjenih proračunskih izdvajanja na nacionalnoj i lokalnoj razini, prema rezultatima ove analize i dalje se sporo mijenja. Naime, *naizgled jednaki uvjeti za muškarce i žene u praksi se ne potvrđuju* jer podaci o financijskim davanjima za potpore/subvencije korisnicima/ama, pokazuju znatno veće postotne udjele muškaraca nego žena: Hrvatski zavod za zapošljavanje – kod 4 potpore bilo je uključeno više muškaraca, kod 1 potpore više žena; Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta - muškarci su tražili poticaje s udjelom od 73%, stoga su ih i realizirali visokim udjelom od 75,5%; jedinice lokalne, područne (regionalne) samouprave uključene u analizu - potpore/subvencije koristili su muškarci s udjelom od 68,6%, odnosno korištenjem odobrenih sredstava s još višim udjelom od 73,6%. **Značajnije veću financijsku korist ostvarili su muškarci** u usporedbi sa ženama te se može zaključiti da se situacija nije promijenila u odnosu na analize Pravobraniteljice iz prethodnih godina¹⁷.

(1) Pravobraniteljica daje preporuku svim dionicima, koji na nacionalnoj i lokalnoj razini promiču razvoj gospodarstva i poduzetništva, osobito JLPS i (su)nositeljima intervencija na tržištu rada određenih „*Smjernicama za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj, 2015.-2017*“, da se stvarno, a ne deklarativno, zauzimaju za ciljano osnaživanje/motiviranje žene kako bi se one više prijavljivale za korištenje mjera predviđenih Smjernicama APZ-a, odnosno drugih mjera predviđenih proračunima JLPS.

(2) Pravobraniteljica daje preporuku JLPS da, zajedno sa skloništima i savjetovalištima za žene žrtve nasilja u obitelji, područnim uredima HZZ-a i gospodarstvenicima, aktivnije provode mjere iz Smjernica APZ namijenjene posebnoj skupini nezaposlenih - žrtvama obiteljskog nasilja.¹⁸

1.7. NEZAPOSLENOST I ZAPOSLENOST - STANJE I KRETANJA

Pravobraniteljica, kao i ranijih godina, ukazuje na prisutnost izrazito većeg broja zaposlenih na određeno vrijeme (91,7% u 2016.). Iako ovaj trend naizgled podjednako pogađa muškarce i žene, on perpetuira nepovoljniji položaj žena na tržištu rada. Naime, 2016. udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme bio je 41,9%, a na određeno 54,1%. Pravobraniteljica smatra kako treba zaustaviti trend zapošljavanja na određeno vrijeme. Naime, ovaj negativan trend zapošljavanja na određeno vrijeme (iznad 90%), u odnosu na broj zaposlenih na neodređeno vrijeme, konstantno je prisutan od 2011.

---

2 OBITELJ

2.1. NASILJE U OBITELJI

Pravobraniteljica je prethodnih godina kontinuirano pozivala Vladi i Hrvatski sabor da u što kraćem roku pokrenu postupak ratifikacije *Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja (Istanbulska konvencija)*. Shodno tome, pohvaljuje usmjerenost Vlade na formiranje radne skupine pri Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, u koju je uključena i Pravobraniteljica, za pokretanje postupka ratifikacije navedene konvencije.

---

¹⁶ Cjelovita analiza dostupna je na www.prs.hr, Izvješća, Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2016.

¹⁷ www.prs.hr – Izvješće PRS za 2015., prilog „Provedba aktivne politike zapošljavanja u 2015. – Analiza Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova“

¹⁸ Mjere iz Smjernica APZ namijenjene posebnoj skupini nezaposlenih - žrtvama obiteljskog nasilja u 2016. se nisu provodile na području 8 županija, a u županijama u kojima su se provodile broj uključenih osoba bio je minimalan (24 žena žrtve obiteljskog nasilja zaposlilo se na području 12 županija).

2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja

Zbog prekršajnog djela nasilja u obitelji, policija je u 2016. prijavila ukupno 11.948 osoba što je za 13,2% manje nego u istom razdoblju 2015., kada je prekršajno prijavljeno ukupno 13.775 osoba. Međutim, većina takvih slučajeva ostaje u tamnoj brojci neprijavljenih. Jedan od razloga za neprijavljivanje jest nepovjerenje žena u rad institucija, prvenstveno policije, državnog odvjetništva i pravosuđa.¹⁹ Prema spolnoj strukturi **prekršajnih počinitelja obiteljskog nasilja** u 2016. bilo je ukupno 9.217 prijavljenih osoba muškog spola (1.358 ili 12,8% osoba manje nego 2015.) i 2.731 osoba ženskog spola (469 ili 14,6% osoba manje nego 2015.). Gledano u postocima, ukupno 77% muškaraca i 23% žena, što je identičan postotak kao i u 2015. Ovakve brojke jasno upućuju na činjenicu da je obiteljsko nasilje rodno uvjetovano i uglavnom usmjereno prema ženama. Što se tiče sankcija, izrečeno je ukupno 8.182 sankcije, od čega 2.373 uvjetnih zakonskih kazni muškarcima i 521 ženama, 728 bezuvjetnih kazni zatvora muškarcima i 41 ženama, 3.574 novčane kazne muškarcima i 945 ženama. Predloženo je izricanje ukupno 3.849 zaštitnih mjera, od toga je izrečeno ukupno 2.493 zaštitne mjere.

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama

I dalje egzistira trend povećanja broja prijava kaznenih djela među bliskim osobama. No, isti je značajno usporen u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje kada su skokovi u porastu nasilja bili i preko 100%. Naime, iz analiziranih podataka MUP-a u 2016. zabilježeno je ukupno 2.408 **kaznenih djela s elementima nasilja među bliskim osobama** (što je za 9,5% više nego u 2015., kada ih je zabilježeno 2.220). Od navedenih kaznenih djela stradale su ukupno 2.552 žrtve (što je za 7,5% više žrtava nego u 2015., kada je ukupno stradalo 2.359 žrtava). Od ukupnog broja stradalih, 1.948 su žene (10% više nego u 2015.), a 604 muškarci (0,5% manje nego u 2015.). Od ukupnog broja od 1.648 **počinitelja nasilja** među bliskim osobama, **muškaraca je 1.519 (92%)**, a žena 129 (8%). U svim kaznenim djelima među bliskim osobama po broju prednjače muškarci kao počinitelji nad ženama kao žrtvama. Među počiniteljima kaznenih djela protiv spolnih sloboda (Spolni odnošaj bez pristanka, Silovanje, i Spolno uznemiravanje) 100 je muškaraca počinitelja i niti jedna žena. Što se tiče kaznenog djela iz članka 179.a – *Nasilje u obitelji*, tijekom 2016. počinjeno je ukupno 330 ovih kaznenih djela na štetu 279 žena i 51 muškarca, a od strane 46 počinitelja i 3 počiniteljice. U usporedbi s 2015., može se reći da ni ovdje nije došlo do značajnijeg brojčanog odskakanja. Pravobraniteljica je analizirala podatke o ubojstvima i teškim ubojstvima žena od strane njima bliskih muškaraca kroz period od 7 godina te utvrdila kako je u 2016. došlo do značajnog povećanja broja ubojstava žena od strane njima bliskih muškaraca. Naime, udio ubijenih žena (15) od strane njima bliskih muškaraca u brojci ukupno ubijenih među bliskim osobama (19 ubojstava i teških ubojstva) jest 78% - što predstavlja najveći postotak u posljednjih 7 godina. Uz jasan trend brutalizacije nasilja, odnosno tranzicije nasilja nad ženama i nasilja u obitelji iz područja prekršajnog u područje kaznenog prava, uočeno povećanje broja ubojstava žena ukazuje na to da zakonske, pravosudne, medijske te druge obrazovne i edukacijske mjere suzbijanja nasilja nad ženama ipak nisu polučile željene rezultate.

2.1.3. Problemi koji traju i 'novi trendovi'

Temeljem svog iskustva, rada i prakse, Pravobraniteljica smatra da jedan od uzroka ove tranzicije nasilja iz područja prekršajno-pravne zaštite u područje kazneno-pravne, pa onda i migracije iz lakših kaznenih djela u ona teža, leži u činjenici što prekršajni sudovi izriču blage, uglavnom uvjetne kazne te redovito puštaju okrivljenike da se brane sa slobode, dok se zaštitne mjere izriču u sve manjem broju slučajeva, a u onim slučajevima u kojima su određene, upitna je njihova učinkovita provedba.

---

¹⁹ Za detaljniju analizu uzroka nepovjerenja u institucije, vidjeti poglavlje 2.1.3. *Problemi koji traju i novi trendovi*.

2.1.4. Propusti policije i pravosuđa u postupanju prema žrtvama nasilja u obitelji

Unatoč smanjenju trenda, i dalje egzistira privođenje oba partnera kod intervencija zbog nasilja u obitelji. Pravobraniteljica naglašava kako su kontekst i eventualna povijest nasilja ključni elementi kod odluke o tome tko je žrtva, a tko počinitelj nasilja te da o tome ovise i sve kasnije odluke sudskih tijela o određivanju pritvora počiniteljima, zamjeni istog zaštitnim mjerama, visini kazne i sl. Policija također gubi iz vida činjenicu da žrtva ima pravo na (nužnu) obranu od napadača te da su psovke ponekad jedino 'oružje' žrtve. Propusti nadležnih tijela koji nerijetko dovode do tragičnih posljedica za žrtvu su ti što sudovi i dalje u većini slučajeva puštaju osumnjičenike ili optuženike za nasilje u obitelji da se brane sa slobode uz zamjenu pritvora izricanjem neke od zaštitnih mjera koje u određenim slučajevima policija nije u stanju kvalitetno provesti, neprepoznavanje/nerazumijevanje svih oblika nasilja, prvenstveno verbalnog, psihološkog i ekonomskog, ali i spolnog nasilja iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i nepovjerenje prema žrtvi.

2.2. POSTUPANJE OSTALIH NADLEŽNIH TIJELA PREMA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI

2.2.1. Postupanje centara za socijalnu skrb

Imajući u vidu sve specifičnosti nasilja u obitelji, a posebice činjenicu da isto više ne predstavlja privatni problem pojedinca, već društva u cjelini, od posebnog značaja je da se žrtvama žurno pruže svi oblici pomoći i zaštite. Značajnu ulogu u navedenom, pored policije, svakako imaju i centri za socijalnu skrb čije su obveze propisane zakonima i Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Pritužbe koje Pravobraniteljica zaprima iz ovog područja ukazuju kako postoji određen *napredak i načelno dobra praksa* vezano uz dosljednu primjenu odredaba Protokola od strane svih nadležnih tijela, pa tako i centara za socijalnu skrb. Međutim, još uvijek u pojedinačnim slučajevima dolazi do neujednačene primjene svih odredaba iz Protokola, posebice vezano uz prepoznavanje psihičkog i ekonomskog nasilja kao oblika obiteljskog nasilja, kao i obvezu žurnog prijavljivanja svih saznanja o nasilju. Stoga Pravobraniteljica preporučuje provedbu sustavne edukacije svih djelatnika/ica iz sustava socijalne skrbi vezano uz dosljednu primjenu odredaba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

2.2.2. ANALIZA „Pravni institut rehabilitacije kod nasilja u obitelji“

Pravni institut rehabilitacije kod nasilja u obitelji predstavlja specifično i kompleksno pitanje koje zahtjeva poseban pristup i analizu. Iako je pravo počinitelja na rehabilitaciju nesporno, ono nikako ne bi smjelo negativno utjecati na prava žrtava, posebice kada se radi o nasilju u obitelji kao specifičnom obliku nasilja. Stoga bi, imajući u vidu odredbe Istanbulske konvencije, trebalo razmotriti mogućnost unaprjeđenja zakonskih odredaba koje se odnose na rehabilitaciju kod nasilja u obitelji, uzimajući pritom u obzir prava počinitelja kao i prava žrtava tog oblika nasilja. Kao jednu od mogućih zakonskih izmjena, moglo bi se preispitati propisane rokove za nastupanje rehabilitacije kod nasilja u obitelji na način da se za iste predvide dvostruko dulji rokovi. Eventualne zakonske izmjene mogle bi ići i u smjeru uvođenja kvalifikatorne okolnosti u slučajevima postojanja ranije osude za nasilje u obitelji, a što bi svakako bilo u duhu Istanbulske konvencije koja u čl.46. govori o otegotnim okolnostima pri određivanju kazne u vezi s kaznenim djelima utvrđenim u skladu s Konvencijom.

2.3. DRUGI OBLICI NASILJA

2.3.1. Partnersko nasilje

Pravobraniteljica je, sudjelovanjem na različitim skupovima, sjednicama, okruglim stolovima, tribinama te u brojnom intervjuima i izjavama medijima, nastavila kontinuirano ukazivati da se nasilje prema ženama ne odvija samo u bračnim i izvanbračnim zajednicama, već da u velikoj mjeri uključuje

nasilje prema ženama u partnerskoj vezi, odnosno prema osobama koje jesu ili su bile u intimnim vezama ili koje se smatraju parovima, ali najčešće ne žive (ili nisu živjele) u zajedničkom kućanstvu. Te osobe još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu od nasilja. Stoga se trebaju potražiti bolja zakonska rješenja koja će ići u smjeru učinkovitije zaštite osoba u partnerskim vezama. Dok se ne izvrše potrebne zakonodavne promjene, zaštita žrtava partnerskog nasilja pruža se na dva načina: (1) ukoliko policija utvrdi da se radi o partnerskoj vezi (sadašnjoj ili bivšoj) koja ima elemente izvanbračne zajednice, zaštita se pruža sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, (2) primjenom prekršajne odredbe iz čl.31. ZRS-a. Pravobraniteljica smatra da se partnersko nasilje treba na odgovarajući način sankcionirati prema ZRS-u, koji bi se u tom dijelu morao nadopuniti ovlaštenim tužiteljima, sankcijama i odgovarajućim zaštitnim mjerama.

2.3.2. Silovanje

Tijekom izvještajnog razdoblja nastavio se trend porasta broja evidentiranih kaznenih djela silovanja (porast za 12,5%) i spolnog odnošaja bez pristanka (porast za 65,7%). Osim porasta u ukupnoj populaciji, porast navedenih kaznenih djela bilježi se i među bliskim osobama i to kod spolnog odnošaja bez pristanka za čak 220%, pri čemu je ono u najvećem broju slučajeva (njih čak 71%) bilo počinjeno između pastorke i očuha. U odnosu na kazneno djelo silovanja počinjeno između bliskih osoba, u 50% slučajeva ono je bilo počinjeno između izvanbračnih drugova, a u čak 23,5% slučajeva između brata (kao počinitelja) i sestre (kao žrtve). Navedeni podaci ukazuju kako žrtvama spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja među bliskim osobama, pored bračnih i izvanbračnih (sadašnjih ili bivših) drugova, sve češće postaju i druge bliske osobe, a posebice pastorke te sestre.

2.4. RODITELJSKA SKRB

2.4.1. Pritužbe u području roditeljske skrbi

Analizom pritužbi zaprimljenih iz ovog područja uočava se *načelno dobra praksa centara za socijalnu skrb*. Međutim, u pojedinačnim slučajevima još uvijek postoje spolni stereotipi vezani uz roditeljsku skrb i nasilje u obitelji. Pritom su pritužbe iz ovoga područja i dalje u značajnom broju slučajeva podnosili muškarci/očevi (56,06%) pritužujući se na spolni stereotip prema kojem se majke automatski smatraju boljim skrbnicama za djecu. Pritužbe su se odnosile i na poteškoće očeva oko ostvarivanja nesmetanih i redovitih osobnih odnosa s djetetom koje živi s majkom. Stoga je tražena intervencija nadležnih centara za socijalnu skrb koji, prema mišljenju pritužitelja, nisu bili dovoljno aktivni u poduzimanju odgovarajućih mjera. Majke su se uglavnom prituživale na svoj nepovoljniji položaj uvjetovan nasiljem u obitelji kojemu su bile izložene. Međutim, u osjetnom broju slučajeva ipak se nije radilo o spolnoj diskriminaciji s obzirom na to da je postupanje nadležnih centara bilo uvjetovano raznim objektivnim faktorima. Pojedine pritužbe iz ovog područja odnosile su se i na nezadovoljstvo sudskim postupcima i odlukama vezanim uz roditeljsku skrb, a navedene pritužbe Pravobraniteljica nije bila u mogućnosti ispitivati s obzirom na neovisnost sudova.

2.4.2. ANALIZA „Osobni odnosi djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima nasilja u obitelji“

U potpunosti je uvažena prošlogodišnja preporuka Pravobraniteljice vezano uz ovu problematiku, i to na način da su, počevši od dana 1.7.2016., u prostoru Savjetovališta Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb osigurani uvjeti za provođenje nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa odvojenog roditelja i djeteta, i to bez obzira na prebivalište majki i djece koja se nalaze u skloništu na području grada Zagreba. Međutim, određeni problemi vezano uz ovu problematiku postoje i izvan područja grada Zagreba, o čemu je Pravobraniteljica obaviještena od strane pojedinih organizacija civilnoga društva koje se bave pružanjem pomoći žrtvama obiteljskog nasilja. Naime, od navedenih organizacija se

očekuje da se u slučajevima obiteljskog nasilja susreti odvojenog roditelja s djetetom odvijaju u njihovim prostorijama i pod nadzorom njihovih djelatnika/ica za što navedene organizacije nemaju kapacitete. Stoga Pravobraniteljica preporučuje poduzimanje daljnjih kontinuiranih mjera od strane svih nadležnih institucija kako bi se osobni odnosi djeteta s odvojenim roditeljem u slučajevima obiteljskog nasilja mogli uvijek realizirati na siguran način.

2.4.3. Povreda prava uzdržavanja djeteta

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i Pravobraniteljica za djecu održale su zajednički sastanak o problematici uzdržavanja ml. djece, a posebice vezano uz procesuiranje kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja iz čl.172. Kaznenog zakona. Kao rezultat navedenog sastanka Ministarstvu pravosuđa je upućena zajednička preporuka da se preispita predmetna problematika i dosadašnja praksa postupanja nadležnih tijela te da se *razmotri mogućnost izmjene čl.172. Kaznenog zakona*, na način da se kaznenim djelom povrede dužnosti uzdržavanja obuhvati i raniji vremenski period naveden u odluci (za koji period je obvezniku uzdržavanja u navedenoj odluci također utvrđena obveza uzdržavanja), a ne samo period nakon ovršnosti odluke, kao što je to sada slučaj.

2.5. PROVEDBA NACIONALNE STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, 2011.-2016.

S obzirom da je 2016. bila završna godina u provedbi Nacionalne strategije, tijekom izvještajnog razdoblja započelo se s izradom *nove Nacionalne strategije, za razdoblje 2017.-2022.* U tu svrhu Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku osnovalo je Radnu skupinu. Jedna od članica je i Pravobraniteljica, koja predlaže da se i u novu Nacionalnu strategiju ponovno uvrste mjere koje se odnose na zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja, posebno osiguravanje stambenog zbrinjavanja žrtvama nasilja u obitelji, osiguravanje financijske potpore radu skloništa i savjetovaništva za žrtve obiteljskog nasilja te poticanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na uvođenje rodno osjetljivog proračuna. Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe postojeće Nacionalne strategije. Za bolju provedbu pojedinih mjera potrebno je ubuduće osigurati znatno više financijskih sredstava, kako na nacionalnoj razini tako i na lokalnoj razini, jer se najbolji rezultati ostvaruju u onim tematskim područjima djelovanja koji nisu povezani s izdvajanjem znatnijih financijskih sredstava, kao što su to, npr., unaprjeđenje međuresorne suradnje i stručnog usavršavanja i senzibilizacija javnosti. Međutim, kada se radi o zbrinjavanju i potpori žrtvama nasilja u obitelji, rezultati su slabiji ili potpuno izostaju. Vidljivo je i da neke institucije ne provode psihosocijalni tretman iz razloga što su im ponuđena sredstva od strane Ministarstva pravosuđa premala.

2.6. PROVEDBA PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI

2.6.1. Koordinator/ice za ravnopravnost spolova

Koordinatori/ice su, kao i prijašnjih godina, prikupili/e podatke od policije, a velika većina je podatke prikupila i od centara za socijalnu skrb kao i od pravosudnih tijela, dok su u manjoj mjeri pribavljeni podaci od zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova. Suradnja je uspostavljena s jedinicama lokalne samouprave kao i s povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama te se ta suradnja, kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, očituje prvenstveno kroz sudjelovanje koordinatora/ica na sjednicama županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, a čiji/e su oni/e članovi/ice.

2.6.2. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova

I dalje postoji neujednačenost u radu i aktivnostima pojedinih povjerenstava, a što je djelomično posljedica i neujednačenih novčanih sredstava koja su povjerenstva dobila za svoj rad. Iako većina povjerenstava navodi uspostavljenu suradnju i razmjenu podataka, Pravobraniteljica smatra kako bi

postojeću suradnju trebalo svakako i dalje razvijati. Pritom je važno i da povjerenstva u svom radu imaju pro-aktivan pristup koji bi obuhvaćao i održavanje redovitih sastanaka vezano uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji, što je obveza predviđena Protokolom.

2.7. REGIONALNA KONFERENCIJA "FEMICID WATCH - ZA PREVENCIJU FEMICIDA U RH"

U povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama – 25. studenog 2016. te u svjetlu porazne statistike ubojstava žena u RH tijekom 2016., Pravobraniteljica je u Zagrebu organizirala Regionalnu konferenciju „*Femicid Watch – za prevenciju femicida u Republici Hrvatskoj*“. Osim brojnih uzvanika iz nadležnih ministarstava zemalja u regiji, govor o rodnom aspektu nasilja i nasilju kao globalnom problemu održala je i Specijalna izvjestiteljica UN-a za nasilje nad ženama – njegove uzroke i posljedice, dr.sc. Dubravka Šimonović. Na konferenciji je predstavljena inicijativa pokretanja promatračkog tijela ili sustava na nacionalnoj razini, nazvana „Femicid Watch“, a putem koje bi se pratila pojavnost ubojstava žena iz rodnog aspekta te analizirali podaci radi uočavanja ključnih propusta koji dovode do ubojstava žena od strane njihovih supruga ili bivših i sadašnjih partnera. Konferenciju je Pravobraniteljica zaključila s nekoliko ključnih smjernica, a koje bi uz veću političku volju i zainteresiranost nadležnih institucija pozitivno utjecale na smanjenje nasilja, a samim time i femicida. Konferencija je završena usvajanjem zaključaka o potrebi hitnog pokretanja postupka ratifikacije Istanbulske Konvencije u RH; organiziranja sustavne edukacije svih dionika; unaprjeđenja učinkovitog zajedničkog djelovanja kroz međuinstitucionalnu suradnju; dosljednije provedbe politike „Nulte tolerancije prema nasilju nad ženama“; senzibilizacije institucija i pravosuđa za rodno uvjetovano nasilje; osvještavanja problema nasilja kao kočnice razvoja cjelokupnog društva; jačanja mehanizama prevencije nasilja i podrške žrtvama; unaprjeđenja penalne politike; jačanja regionalne suradnje te uspostave tijela za sveobuhvatni monitoring, prikupljanje podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanja – „Femicid Watch“.

---

3 SPOLNE I RODNE MANJINE

3.1. PRAVNA OSNOVA I OCJENA STANJA

Tijekom izvještajne godine uglavnom su nastavljeni trendovi prethodnih godina. No, ove godine treba istaknuti zabrinjavajući rast neučinkovitosti pravosudnog sustava u pogledu suzbijanja kaznenih djela motiviranih mržnjom prema osobama istospolne orijentacije i transrodnim osobama.

3.1.1. Provedba odredaba zakona o životnom partnerstvu

Tijekom godine nisu uočene prepreke provedbi odredaba *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola*. Prema službenim statistikama Ministarstva uprave u razdoblju od 1.1.-31.12.2016., sklopljeno je 66 životnih partnerstva od čega 35 među životnim partnerima i 31 među životnim partnericama. Od stupanja na snagu Zakona 6.8.2014. do kraja 2016., sklopljeno je ukupno 174 životnih partnerstva od čega je 92 sklopljeno između partnera muškog spola, a 82 između partnerica ženskog spola.

3.1.2. Fizički integritet, dostojanstvo i kaznena djela motivirana mržnjom

Pravobraniteljica ukazuje na nedovoljnu učinkovitost zaštite fizičkog integriteta građana i građanki istospolne orijentacije i suzbijanja kaznenih djela motiviranih mržnjom prema ovoj skupini. Prema evidenciji Ministarstva pravosuđa tijekom 2016. pokrenuta su 4 nova postupka vezana za kazneno djelo zločina iz mržnje motivirana predrasudom na temelju spolne orijentacije. Dva postupka okončana su tijekom izvještajne godine osuđujućom presudom. U oba postupka oba počinitelja su kažnjena uvjetno. Preostala dva postupka u odnosu na dva počinitelja su još u tijeku. Istovremeno,

podaci koje je dostavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova govore da je tijekom izvještajne godine evidentirano ukupno 35 kaznenih djela za koje je policija kriminalističkim istraživanjem utvrdila da su motivirana mržnjom, od kojih su 3 kaznena djela bila motivirana mržnjom prema osobama istospolne orijentacije (čl.87.st.21. KZ). Pravobraniteljici je kroz raspravu s predstavnicima pravosudnih tijela ukazano na niz argumenata kojima se obrazlaže postojeća praksa procesuiranja zločina iz mržnje putem prekršajnih postupaka. Pravobraniteljica smatra kako je odgovornost za ispravnu kvalifikaciju i progon nasilja motiviranog mržnjom podjednako podijeljena između sva tri pravosudna aktera. Na policiji i državnom odvjetništvu je da zajedničkom suradnjom postave ispravnu kvalifikaciju djela sukladno postojećoj praksi Europskog suda za ljudska prava. Istovremeno, Pravobraniteljica smatra da prekršajni sudovi imaju punu i nesputanu ovlast određivati svoju materijalnu nadležnost.

3.1.3. Sloboda okupljanja i izražavanja

Pravobraniteljica ukazuje kako je tijekom izvještajne godine sustav zaštite ustavne slobode javnog okupljanja i izražavanja spolnih i rodni manjina uzorno funkcionirao. Sve Povorke ponosa prošle su bez vidljivih izraza netrpeljivosti i očiglednih provokacija.

3.1.4. Tržište rada i tržišni pristup uslugama i dobrima

Pravobraniteljica je i dalje uvjerenja kako je diskriminacija temeljem spolne orijentacije na tržištima radne snage, usluga i dobara raširena iako je njena vidljivost relativno slaba. Pravobraniteljica je, kao i prošle godine, u području rada i zapošljavanja zaprimila 2 pritužbe radi diskriminacije temeljem spolne orijentacije. Prema podacima Ministarstva pravosuđa tijekom 2016., pred parničnim sudovima vodila su se 3 parnična postupaka radi nepovoljnog postupanja temeljem spolne orijentacije od kojih su 2 započeta ranijih godina, a jedan je započeo tijekom 2016. Od 3 postupka, 2 su pravomoćno riješena. Jedan je riješen osuđujućom presudom, a drugi „na drugi način“, povlačenjem tužbe ili nagodbom (nije specificirano). U oba pravomoćno riješena predmeta sud je odlučio presudom u korist troje žrtava od kojih su 2 bile ženskog, a 1 muškog spola.

3.1.5. Zaključno razmatranje i preporuke

Pravobraniteljica smatra kako se Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola nastavio uspješno provoditi u praksi. No, usprkos značajnom pomaku u ravnopravnosti spolnih i rodni manjina, u pogledu njihovog građanskog statusa i materijalnih prava, ostaje izražen problem fizičkog nasilja nad ovom društvenom skupinom. U tom smislu Pravobraniteljica smatra korisnim dati sljedeće preporuke: (1) Preciznije odrediti prekršajne zakonske odredbe kako bi se osiguralo da se djela motivirana mržnjom temeljenoj na predrasudi prema građanima/građankama istospolne orijentacije progone u okviru kaznenog, a ne prekršajnog postupka; (2) Unaprijediti sustav prikupljanja i obrade podataka vezanih uz sudske sporove koji se na parničnim, upravnim, prekršajnim i kaznenim sudovima vode vezano uz diskriminaciju na temelju spolne orijentacije; (3) Promptno postupanje svih dionika prema Protokolu o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje motiviranih predrasudom prema osobama istospolne orijentacije; (4) Razviti program stručnog usavršavanja za državne odvjetnike/ce i suce/sutkinje koji odlučuju u anti-diskriminacijskim sporovima, a posebno u kazneno-pravnim postupcima.

3.2. PROBLEMI RODNO-DISFORIČNIH OSOBA

Pravobraniteljica je intenzivirala praćenje ostvarivanja prava rodno-disforičnih osoba kroz zaprimljene pritužbe, čiji broj je u 2016. porastao²⁰, kao i na vlastitu inicijativu. Pravobraniteljica je nastavila

---

²⁰ Tijekom 2016., Pravobraniteljica je zaprimila ukupno 6 pritužbi rodno-disforičnih osoba. U najvećem broju pritužbi, pritužitelj/ice su se žalili na sporost Nacionalnog zdravstvenog vijeća u izdavanju mišljenja po njihovim zahtjevima za promjenom spola, i/ili života u drugom rodnom identitetu.

isticati važnost zaštite temeljnih ljudskih prava rodno-disforičnih osoba govoreći o zakonskim odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, Zakona o državnim maticama te o Pravilniku o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu. Ukazivala je i na najčešće pravne poteškoće s kojima se suočavaju rodno-disforične osobe kao što je spor postupak izdavanja mišljenja Nacionalnog zdravstvenog vijeća, problemi vezani uz ponovna izdavanja svjedodžbi, diploma, zdravstvenih iskaznica nakon promjene spola, neuređen terapijski sustav i sustav zdravstvene skrbi. Položaj i prava rodno-disforičnih osoba u našem društvu u proteklih godina značajno su unaprijeđeni, ali Pravobraniteljica ponovo ističe kako sam postupak tranzicije iz jednog spola u drugi još nije “pokriven” odgovarajućim brzim, učinkovitim i transparentnim postupcima nadležnih tijela.

---

4 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE

4.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA

Pravobraniteljica je u svojim brojnim javnim istupima upozorila na položaj žena koje žive u ruralnim područjima jer su zbog svoje izloženosti riziku višestruke diskriminacije (po spolu, socijalnom statusu, nacionalnosti i sl.) jedna od najosjetljivijih skupina. Njihova izloženost nasilju u obitelji, uz tešku dostupnost policije, liječnika, besplatne pravne pomoći i sl., čini njihovu izolaciju rizičnijom od situacije u kojoj su žene iz gradskih područja. Osim što žene u ruralnim područjima još u velikoj većini slučajeva obavljaju većinu poslova pri obradi zemlje, podizanju usjeva, uzgoju domaćih životinja i općenito u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda svih vrsta, i dalje se očekuje da se primarno brinu za obitelj i kućanstvo.

4.2. ŽENE S INVALIDITETOM

Žene i djevojke s invaliditetom su prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom posebno osjetljiva kategorija, izložena riziku višestruke diskriminacije i to na svim područjima života. Uspoređujući podatke o nezaposlenim osobama s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje krajem 2015. i 2016., primjetan je pad ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom i to za 1,4 %. Kod osoba muškog spola bilježi se pad nezaposlenosti od 2,8 %, međutim kod žena s invaliditetom je primjetan *blagi porast od 0,6 %*, što također ukazuje na njihov nepovoljniji položaj i to ne samo u odnosu na osobe bez invaliditeta, već i u odnosu na muškarce s invaliditetom. Pored navedenog, nepovoljniji položaj žena s invaliditetom se očituje i u njihovoj slabijoj obrazovanosti (72,5 % ima završenu ili nezavršenu samo osnovnu školu), kao i izloženosti različitim oblicima obiteljskog nasilja, uključujući i socijalnu izolaciju, a koje nasilje se često ne prijavljuje zbog niza različitih faktora (ekonomska ovisnost o zlostavljaču, nepovjerenje u sustav, različiti društveni stereotipi i sl.).

4.3. ŽENE PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA

U posljednje vrijeme bilježe se pozitivni pomaci po pitanju uključivanja Romkinja u područje obrazovanja, međutim pojedina druga područja, ponajprije područje zapošljavanja i rada, i dalje predstavljaju značajno problemsko pitanje za pripadnice nacionalnih manjina u kontekstu rizika višestruke diskriminacije. Čimbenik koji utječe na otežan pristup svim područjima javnog života je socijalna isključenost. Pravobraniteljica se uključila u izradu *Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.-2020.*, za razdoblje 2017.-2020. (Akcijski plan). Pravobraniteljica je predložila da se u Akcijski plan uvrsti anti-diskriminacijska edukacija članova/ica

mobilnih timova, uzimajući u obzir njihov značaj u neposrednom radu s Romima/Romkinjama te da se u analizu upisa u srednje škole uključi omjer zastupljenosti Roma/Romkinja koji upisuju i završavaju srednjoškolsko obrazovanje, uzimajući u obzir smanjenu participaciju Romkinja na toj obrazovnoj razini u usporedbi s participacijom u području osnovnog obrazovanja.

4.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU

Pravobraniteljica je među prvima prepoznala navedene probleme ove posebno ugrožene populacije te je aktivno sudjelovala u radu Radne skupine oformljene pri Ministarstvu branitelja (2014.), a koja je izrađivala Zakon, predlažući rješenja koja bi žrtvama olakšala ostvarenje prava iz navedenog *Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, a sukladno iskustvu rada Pravobraniteljice sa žrtvama seksualnog nasilja te preporukama iz rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325(2000). Od dana stupanja na snagu Zakona (18.6.2015), Ministarstvo je zaprimilo ukupno 185 zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava koja po tom osnovu proizlaze iz Zakona. Do kraja 2016., Povjerenstvo je dalo mišljenje u 160 predmeta i donijelo 108 pozitivnih rješenja, 48 negativnih rješenja dok je zbog smrti stranaka u 4 slučaja došlo do obustave upravnog postupka. Prema evidenciji Ministarstva, neriješenih 25 zahtjeva je u postupku odlučivanja u 2017. Od 160 riješenih predmeta, 127 je podnositeljica i 33 podnositelja zahtjeva. Od 108 pozitivnih rješenja, 84 je doneseno u korist žena, a 24 u korist muškaraca. Od 48 negativnih rješenja, 39 se odnosi na žene, a 9 na muškarce. Od 4 obustave postupka, 2 se odnose na žene, a 2 na muškarce. Od preostalih 25 neriješenih zahtjeva, 17 se odnosi na žene, a 7 na muškarce.

4.5. ŽENE I PROSTITUCIJA

Tijekom 2016., kaznenim djelom prostitucije bila je oštećena 81 osoba, što predstavlja pad za gotovo 40% u odnosu na 2015. Međutim, za pretpostaviti je da postoji i određena tzv. tamna brojka ovog kaznenog djela, pa tako i oštećenih osoba. Ono što je konstantno je da su sve osobe oštećene kaznenim djelom prostitucije bile žene, najčešće mlađe životne dobi (26-30 godina života). Imajući u vidu da prostitucija predstavlja jedan od oblika eksploatacije, odnosno diskriminacije žena, često povezan s nasiljem i trgovanjem ljudima, Pravobraniteljica se kontinuirano zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizaciju prostitutki. Naime, prema važećem hrvatskom zakonodavstvu, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji, ali ne i kupci usluga, iako kupac usluga može odgovarati kazneno u određenim slučajevima iz čl. 157.st.2. KZ-a.

4.6. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA, POSEBICE ŽENAMA I DJECOM

Tijekom 2016., identificirano je ukupno 30 žrtava trgovanja ljudima od kojih je 21 bila ženskog spola, a 9 muškog spola. Analizirajući podatke o starosnoj dobi, spolu i vrsti eksploatacije žrtava, vidljivo je da najveći dio žrtava trgovanja ljudima čine žene mlađe životne dobi (do 30. godine života) koje su seksualno eksploatirane (u preko 60 % slučajeva).

---

5 PODRUČJE OBRAZOVANJA

Nakon analize 52 kurikularna dokumenta, Pravobraniteljica je izrazila mišljenje da oni u cjelini donose značajniji obuhvat tema vezanih za područje ljudskih prava u usporedbi s trenutno važećim kurikulumima, uključujući i područje ravnopravnosti spolova. U tom smislu im je Pravobraniteljica dala podršku te izrazila nadu da će ova reforma biti provedena do kraja kako bi Hrvatska dobila osuvremenjene kurikulume. Međutim, Pravobraniteljica je također skrenula pažnju na izostavljenost

sadržaja koji se odnose na učenje i poučavanje o diskriminaciji temeljem spolne orijentacije, uzimajući u obzir empirijske pokazatelje koji svjedoče o raširenosti diskriminirajućih stavova temeljem spolne orijentacije među učenicima/ama osnovnih i srednjih škola. Stoga je Pravobraniteljica dala preporuku da radna skupina društveno-humanističkog područja kurikuluma i radne skupine nastavnih predmeta u okviru tog područja navedene sadržaje uvrste na odgovarajući način kao obavezan sadržaj. Preporuka Pravobraniteljice nije usvojena.

Pravobraniteljica je tijekom godine radila na više slučajeva koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova u školskim udžbenicima i drugim nastavnim materijalima. U dijelu njih je odbacila pritužbe kao neosnovane, dok je u jednom dijelu utvrdila postojanje diskriminacije.

Pravobraniteljica je od Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i jedne stručnjakinje iz područja filologije zatražila stručna mišljenja o mogućnosti uvođenja mocijskih parnjaka ženskog odnosno muškog roda za zanimanja koja su u Nacionalnoj kalsifikaciji zanimanja (NKZ) klasificirana samo u jednom rodu. Iz zaprimljenih odgovora proizlazi da postoji prostor za unaprjeđivanje trenutno važećeg Popisa pojedinačnih zanimanja iz NKZ, stoga će se u narednom razdoblju biti potrebno pokrenuti inicijativu za donošenjem izmijenjenog Popisa.

5.1. ISTRAŽIVANJE „SPOLNA ZASTUPLJENOST NA NATJEČAJIMA ZA ZAPOŠLJAVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH DJELATNIKA/CA U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA“

Polazeći od osjetno neuravnotežene spolne zastupljenosti odgojno-obrazovnih djelatnika/ca u osnovnim/srednjim školama i činjenice da značajna podzastupljenost muškaraca nije u skladu s načelom ravnopravnosti spolova, kao i od slučajeva iz prakse na kojima je radila u proteklom razdoblju, Pravobraniteljica je naslovno istraživanje provela na uzorku od 1.961 provedena natječaja za zapošljavanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca u 470 škola osnovnih/srednjih škola u šk.god.2015./2016. Glavni cilj je bio utvrditi razlike u zastupljenosti žena i muškaraca u procesu konkuriranja na natječajima za zapošljavanje na radnim mjestima učitelja/ica, nastavnika/ica i stručnih suradnika/ca u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj. Istraživanje je pokazalo da su muškarci nešto više „zainteresirani“ za rad u srednjim nego u osnovnim školama – dok su se na natječaje u osnovnim školama javljali u udjelu od 16,7%, u srednjim školama su se javljali u udjelu od 25,4%. Iz toga proizlazi zaključak da je uzrok osjetne podzastupljenosti muškaraca među odgojno-obrazovnim djelatnicima/ama isključivo posljedica njihovog manjeg interesa za rad s djecom, pogotovo onom mlađeg uzrasta.

Muškarci su u radne odnose temeljem provedenih natječaja primani u nešto većem udjelu od žena, međutim ta razlika je zanemariva. Istraživanje je potvrdilo postojanje tradicionalne podjele na „muška“ i „ženska“ obrazovna područja i u osnovnim i u srednjim školama, pa je za muškarce karakteristično da se najviše zapošljavaju kao učitelji/nastavnici tjelesne i zdravstvene kulture, a žene kao učiteljice razredne nastave u nižim razredima osnovne škole i učiteljice/nastavnice hrvatskog jezika i stranih jezika. Podzastupljenost spolova kao kriterij za davanje prednosti pri zapošljavanju nije široko prepoznat kao mogućnost u postupku provedbe natječaja.

---

6 MEDIJI

Iako je sloboda izražavanja jedan od temelja demokracije, često se njome opravdava korištenje spolnih stereotipa ili seksizma. Pravobraniteljica uporno naglašava da sloboda izražavanja nije u suprotnosti s načelima ravnopravnosti spolova i ljudskim pravima i nije apsolutna, već da je regulirana zakonima i propisima za razliku od osobnog ukusa, stavova ili vrijednosti koje se izriču u privatnom okruženju. Većina medija i dalje uporno koristi uglavnom žensko tijelo kao objekt za privlačenje pažnje na druge

sadržaje ili u svrhu vrednovanja žena primarno temeljem njihovog izgleda neovisno radi li se o manekenkama, estradnim zvijezdama, političarkama, znanstvenicama ili predsjednici države. Pravobraniteljica je u području medija preporučila obaveznu edukaciju svih medijskih djelatnika/ca o načelima ravnopravnosti spolova, o izvještavanju o nasilju nad ženama i obiteljskom nasilju te nasilju žena nad muškarcima i upoznavanje s međunarodnim obvezujućim dokumentima i nacionalnim zakonodavstvom koje regulira pitanje spolnih stereotipa i seksizma, provedbu edukacije o medijskoj pismenosti na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava i edukaciju članova i članica nadzornih tijela koja prate etičko postupanje oglašivača vezano za aspekte poštivanja načela ravnopravnosti spolova i zabrane diskriminacije temeljem spola.

Postupanjem po pritužbama građana/ki na medijske sadržaje, Pravobraniteljica je uočila trendove na koje je upozorila kroz 16 odabranih slučajeva iz prakse opisanih u cjelovitom Izvješću o radu za 2016., a to su senzacionalizam u izvještavanju o nasilju nad ženama i obiteljskom nasilju, korištenje spolnih stereotipa, društvene mreže kao izvor medijskih sadržaja, omalovažavanje temeljem spola u izjavama javnih osoba te spolni stereotipi i seksizam u reklamnim kampanjama. Osim postupanja po pritužbama, Pravobraniteljica je na osnovu samoinicijativnog praćenja medijskih sadržaja utvrdila postojanje još nekoliko trendova kao što su - neprimjereni izrazi, vrijeđanja, omalovažavanja u izjavama javnih osoba, fokus na fizičkom izgledu političarki, nasilje nad ženom kao izraz prevelike ljubavi, ismijavanja i omalovažavanja u izvještavanju o nasilju žena nad muškarcima te fokus u izvještavanju o spolnim i rodnim manjinama.²¹

6.1. ANALIZA MEDIJSKOG PRAĆENJA PREDIZBORNE KAMPANJE IZ ASPEKTA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Pravobraniteljica je pratila medijsko izvještavanje o predizbornoj kampanji za izbor zastupnika/ca u 9. saziv Hrvatskog sabora, od službenog početka (16.08.2016.) do početka izborne šutnje (10.09.2016.) i provela analizu zastupljenosti žena i muškaraca u predstavljanju stranačkih programa i izjavama za javnost na Nova TV i na HRT, temeljem ukupno 2.742 fotografija, 617 osoba koje su govorile u 305 videa i 2.222 citirane osobe u 1.518 članaka. Muškarci su prikazani na 92% svih fotografija. U 305 video priloga objavljenih uz članke govorilo je 538 muškaraca (87%) i 79 žena (13%). U ukupnom broju citiranih osoba u člancima, muškarci čine 86%, a žene 14%. Očita je značajna podzastupljenost žena na fotografijama, kao govornica u video priložima i kao citiranih osoba u člancima. Teret odgovornosti za takve rezultate ne snose primarno mediji, jer su stranke te koje su birale muške kandidate za javno predstavljanje stranačkih programa u medijima. Osobne uvrede i diskriminatorne izjave još su uvijek dio predizborne retorike. Pravobraniteljica uporno upozorava da bi svi kandidirani/e trebali voditi više računa o tome da su kao javne osobe svojim djelovanjem, ponašanjem i izjavama neprekidno pred očima javnosti te da nerijetko drugima daju primjer i/ili opravdanje za jednako ponašanje ili oponašanje, čime postavljaju standarde javne komunikacije te stoga snose i veću odgovornost za ono što javno govore i rade. Neophodna je veća angažiranost stranaka na prevenciji i suzbijanju korištenja spolnih stereotipa i seksizma u izjavama vlastitih članova/ica i kandidata/kinja.

6.2. ANALIZA TISKA I INTERNET PORTALA: ZASTUPLJENOST TEMA VEZANIH UZ RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Analiza je provedena na 2.532 članka koji su u 2016. objavljeni u tisku i na Internet *news* portalima. U ukupnom broju praćenih članaka, ***najzastupljenija je bila tema nasilja i obiteljskog nasilja*** (27%), na drugom su mjestu teme vezane uz tržište rada (18%), a na trećem zaštita prava i diskriminacija osoba

²¹ U cjelovitom Izvješću o radu za 2016. Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nalaze se objašnjenja svakog trenda uz primjere iz medija.

istospolne orijentacije (16%). Od ostalih tema po zastupljenosti je više od 10% imala samo tema političke participacija (12%). Ispod 10% bile su zastupljene teme o reproduktivnim pravima (9%), medijima (3%) obitelji (2%), obrazovanju (1%), prostituciji i trgovanju ljudima (1%). **S manje od 1% bile su zastupljene teme o demografskom pitanju, ravnopravnosti spolova u sportu i položaju žena u ruralnim područjima.** Ostale teme koje su se odnosile na ravnopravnost spolova bile su zastupljene s ukupno 8%.

---

7 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U PODRUČJU POLITIČKE PARTICIPACIJE

7.1. PRIMJENA PREKRŠAJNIH SANKCIJA NAKON IZBORA ZA ZASTUPNIKE/CE U HRVATSKI SABOR, IZBORI ODRŽANI 2015.

Nakon izbora za zastupnike u Hrvatski sabor, održanima krajem 2015., javio se problem provedbe čl.35. Zakona o ravnopravnosti spolova kojim je propisano da će se političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji, koji prilikom predlaganja lista kandidata/kinja za izbor zastupnika u Hrvatski sabor ne poštuju načelo ravnopravnosti spolova u smislu spolne kvote od najmanje 40% zastupljenosti oba spola na svakoj listi, kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 50.000 KN. **Na izborima 2015., kvota nije poštivana na 33 od 166 kandidacijskih lista.** Prekršajni postupci nisu pokrenuti zbog razilaženja relevantnih institucija u tumačenju zakonskih odredbi. Ključno pitanje koje je bilo predmet razilaženja u stajalištima bilo je pitanje je li Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor obveza primjene spolne kvote od najmanje 40% zastupljenosti oba spola na kandidacijskim listama uvedena ranije nego što je to bilo predviđeno Zakonom o ravnopravnosti spolova, već za parlamentarne izbore 2015., ili nije. Pravobraniteljica je, kao i Ustavni sud Republike Hrvatske i Državno izborno povjerenstvo, zauzela stajalište da jest, međutim Državno odvjetništvo Republike Hrvatske je, u skladu s vlastitim tumačenjem, ustvrdilo da ne postoji zakonski osnov za pokretanje prekršajnih postupaka. Upravo iz tog razloga prekršajni postupci nisu pokrenuti.

7.2. ANALIZA REZULTATA PARLAMENTARNIH IZBORA 2016.

Na izborima održanim 11.09.2016., izabran je do sada najmanji udio žena 12,6% (19 zastupnica). Nakon stavljanja mandata u mirovanje dijela izabраниh zastupnika/ca, u početnom i trenutnom sastavu 9. saziva Hrvatskog sabora nalazi se 18,5% zastupnica (28). Ukupno je bilo kandidirano 39,7% žena i 60,3% muškaraca. **Spolna kvota od najmanje 40% zastupljenosti oba spola nije ispunjena na 54 od 177 kandidacijskih lista (30,5%).**²² Žene su ponovo bile najmanje zastupljene na samim vrhovima lista, a od 151 zastupnika/ce u Hrvatski sabor putem preferiranih glasova izabrano je njih tek 64 (42%) što ukazuje da je u formiranju konačne spolne strukture izabраниh kandidata/kinja važno pozicioniranje na kandidacijskim listama. Međutim, također treba istaknuti kako je među 64 zastupnika/ca izabраниh putem preferiranih glasova bilo tek 5 žena (8%), što još jednom ukazuje na nedovoljnu osnaženost žena da ravnopravno konkuriraju muškarcima u izbornoj utrci.

---

²² Na izborima 2016. su prema svim relevantnim pokazateljima iz rodne perspektive postignuti slabiji rezultati u usporedbi s prethodnim parlamentarnim izborima 2015. - kandidirano je 1,7% manje žena, bilo je 4% manje žena nositeljica lista, izabrano je 2,6% manje žena, spolna kvota nije ispunjena na 10,6% više kandidacijskih lista, a zip sistem primijenjen je na 9% manje lista.

---

8 NACIONALNA POLITIKA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Iako se postojeća *Nacionalna politika za ravnopravnost spolova odnosi na razdoblje od 2011.-2015.*, analizirajući pojedine mjere (čiji nositelji su Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvo pravosuđa, Pravosudna akademija i Policijska akademija) vidljivo je kako su njihovi nositelji i tijekom 2016. poduzimali određene aktivnosti u cilju kontinuirane provedbe navedenih mjera. Pravobraniteljica uočava kako su dostatna financijska sredstva, pored aktivnosti njihovih nositelja, svakako predstavljala jedan od ključnih faktora za provedbu mjera. Obzirom da je izrada nove Nacionalne politike, koja bi se odnosila za razdoblje 2016.-2020., započela u prosincu 2015., te ista tijekom 2016. nije bila donesena, Pravobraniteljica predlaže izradu i usvajanje nove Nacionalne politike u što skorijem razdoblju, kao i osiguravanje dostatnih financijskih sredstava za kontinuirano provođenje svih predviđenih mjera.

---

9 ŽENE I SPORT

Zaprimljene pritužbe potvrdile su podređen položaj koji žene imaju u području sporta u Hrvatskoj. Ženski sport je na svim razinama podređen muškome. Žene su u sportu generalno sekundarni akteri, podzastupljeni i često potpuno nevidljivi. Takva situacija djeluje nepoticajno za sve žene koje pokazuju interes za obnašanje bilo kakve uloge u području sporta. S ciljem mijenjanja postojećeg stanja, potrebno je raditi na rješavanju ključnih problema s kojima se žene susreću u području sporta. Pravobraniteljica preporučuje da se osigura okruženje u kojem bi žene bile oslobođene svakog oblika rodno uvjetovanog nasilja, kao i suzbijanje stereotipa o sportu kao „muškom“ području te osnaživati i poticati žene na veće uključivanje u sportske aktivnosti.

---

10 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

Slijedom Zakona o ravnopravnosti spolova (čl.4.), Pravobraniteljica područje reproduktivnog zdravlja prati iz pozicije jamstava o ravnopravnosti spolova koja izvire iz općih pravila međunarodnog prava i pravne stečevine međunarodnih organizacija kojih je Republika Hrvatska članica. Brojni propisi i dokumenti nalažu uvažavanje reproduktivnog zdravlja i reproduktivnih prava kao nezaobilaznog dijela ljudskih prava žena. U dva slučaja vezana uz pravo na dostojanstven tretman roditelja u rodilištima koja su opisana u cjelovitom izvješću, Pravobraniteljica je utvrdila dva različita ishoda. U slučaju poroda koji je rezultirao rođenjem mrtvorodenčeta, Pravobraniteljica je utvrdila da su nadležna tijela pravovremeno i na odgovarajući način reagirala i poduzela sve potrebne radnje s ciljem ispitivanja navoda iz pritužbe koji su ukazivali na nehuman način postupanja od strane liječnika pri porodu. U drugom slučaju koji se odnosio na spolno uznemiravanje roditelja od strane liječnika, Pravobraniteljica nije utvrdila postojanje činjenica koje bi potvrdile sumnju na spolno uznemiravanje pritužiteljice. Pritom je bolnica poduzela odgovarajuće radnje u cilju ispitivanja navoda iz pritužbe. Nadalje, zabilježeni su pozitivni pomaci po pitanju nastojanja za poboljšanjem zdravstvene zaštite roditelja u rodilištima. Prema izvješću Ministarstva zdravstva, nakon provedenog inspekcijskog nadzora u odjelima za ginekologiju i porodništvo u zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj, u planu je provođenje niza konkretnih mjera putem kojim bi se unaprijedila zdravstvena zaštita roditelja. Postignut je napredak po pitanju dostupnosti hitnog kontraceptiva. Pravobraniteljica je prošle godine Ministarstvu zdravstva i Hrvatskoj ljekarničkoj komori ukazala na preveliku formaliziranost i restriktivnost propisanog postupka za bezreceptno izdavanje hitnog kontracepcijskog sredstva ellaOne u ljekarnama. Nastavno na inicijativu Pravobraniteljice i drugih instanci koje su ulagale primjedbe na postojeći protokol

izdavanja tog lijeka, Hrvatska ljekarnička komora je izradila nove Smjernice za bezreceptno izdavanje lijeka. Sve preporuke Pravobraniteljice su usvojene.

10.1. PRAVO NA LEGALNO INDUCIRANI PREKID TRUDNOĆE

Rad Pravobraniteljice u području reproduktivnog zdravlja tematski su odredile zaprimljene pritužbe, koje su se najvećim dijelom odnosile na ometanje rada zdravstvenih ustanova po pitanju pružanja usluge legalno induciranog prekida trudnoće. Godinu su obilježile intenzivne kampanje civilnoga društva i neformalnih organizacija čije djelovanje se kretalo u smjeru utjecaja na društvenu svijest o potrebi zabrane pobačaja. Pritom prostori javnozdravstvenih ustanova nisu bili izuzeti kao mjesta aktivističkih kampanja. Zabilježeni su slučajevi u kojima su u bolničkim čekaonicama postavljeni plakati i promotivni letci u kojima se etiketiraju i osuđuju žene koje se odluče na pobačaj i liječnici/e koji ga obavljaju. Također je bilo slučajeva u kojima su se kampanje provodile na bolničkim površinama. Pravobraniteljica je istaknula da u takvim situacijama u vidu treba imati pravo pacijenata/ica na fizički i mentalni integritet te zaštitu osobnosti, uključujući poštivanje njihove privatnosti, svjetonazora te moralnih i vjerskih uvjerenja. Ne treba osporavati pravo na aktivizam civilnoga društva i neformalnih organizacija, ali zdravstvene ustanove sukladno svojoj svrsi trebaju biti središta zdravstvene pomoći onima koji ju traže, a ne prostor u kojem se vrši bilo koji oblik pritiska na pacijente/ice i provode kampanje protiv zdravstvenih usluga koje su te ustanove obvezne pružati. U svim slučajevima Ministarstvo zdravstva i zdravstvene ustanove reagirale su pravodobno i očitovale se da će poduzeti mjere kako bi se spriječilo ponavljanje istih situacija.

U slučaju pritužbi građana/ki na aktivnosti inicijative ProLife.hr u okviru kampanje „Želim živjeti“ (video materijal i promotivni plakati s tekstom „*Dok vi slavite Božić mene moja mama planira ubiti*“), Pravobraniteljica je Državnom odvjetništvu RH dostavila predmet pritužbe na ocjenu predstavlja li upotrijebljeni način izražavanja govor koji je kažnjiv temeljem čl.325.st.1. KZ-a, a koji predviđa kažnjavanje javnog poticanja na nasilje i mržnju. DORH je zahtjev prosljedilo nadležnom Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu čiji odgovor do zaključenja ovog izvješća nije zaprimljen.

---

11 ŽENE TRAŽITELJICE MEĐUNARODNE ZAŠTITE

Prema dostavljenim podacima MUP-a u 2016., međunarodnu zaštitu je u Hrvatskoj zatražilo ukupno 2.233 osoba (85,53% osoba muškog spola i 14,46% osoba ženskog spola), što je najmanje deseterostruko više i drastično povećanje u odnosu na 2015. Međutim, nakon podnošenja zahtjeva više od polovine tražitelja/ica međunarodne zaštite je napustilo Hrvatsku. Odobreno je ukupno 99 međunarodnih zaštita, 60 muškim osobama i 39 ženskim osobama. Osobama ženskog spola se razmjerno više odobrava međunarodnih zaštita u odnosu na osobe muškog spola, ali jedan od problema je taj što su žene, kao i pripadnici/e spolnih i rodnih manjina, izvrgnute/i posebnim oblicima progona na temelju roda, koji se većini slučajeva ne mogu prepoznati u postupku odobravanja međunarodne zaštite. Premda je pravna integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj dobro posložena, u praksi se još izgrađuje sustav integracije. Što se tiče sudjelovanja Hrvatske u Europskom programu premještanja i preseljenja državljanima trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite, prema podacima MUP-a u našu domovinu je premješteno iz Italije i Grčke ukupno 19 osoba, 11 osoba muškog spola i 8 osoba ženskog spola.

---

12 PROVEDBA REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-a 1325 (2000) O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA

Premda ni u 2016. nije usvojen novi *Nacionalni akcijski plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325(2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija*, Pravobraniteljica smatra pozitivnim i poticajnim što se većina mjera iz Nacionalnog akcijskog plana za provedbu rezolucije Vijeća sigurnosti 1325(2000) o položaju žena, miru i sigurnosti i srodnih rezolucija, za razdoblje 2011.-2014. nastavila provoditi i nakon formalnog završetka. Utvrđen je daljnji napredak, a pomaci su vidljivi u naporima ostvarivanja ravnopravnosti spolova u oružanim snagama, policiji i sustavu državne sigurnosti, područjima koja su bila tretirana isključivo kao muška te u povećanju broja žena na rukovodećim i upravljačkim funkcijama u navedenim institucijama.

---

13 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica je analizirala brojne zakone i propise, odnosno izmjene i dopune već postojećih zakona, kako bi utvrdila jesu li odredbe istih sukladne Zakonu o ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je uputila svoje primjedbe, prijedloge i komentare nadležnim tijelima, odnosno zakonodavcu, od kojih ističemo kao posebno važne: Obiteljski zakon, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, Zakon o poreznu na promet nekretnina, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o kaznenom postupku, Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su stavljene u nadležnost policije i Pravilnik o načinu izvršavanja mjera opreza, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i Poslovnik Hrvatskog sabora. Od ostalih inicijativa vezanih uz zakone i propise, Pravobraniteljica je bila članica ili je aktivno sudjelovala u brojnim radnim skupinama za izradu strategije za promicanje ravnopravnosti spolova, borbu protiv diskriminacije, zaštite od nasilja u obitelji, komparativne analize različitih zakona iz područja svoje nadležnosti, Zakona o stambenom zbrinjavanju, Zakona o socijalnoj skrbi, pravilnika, protokola i dr., te samoinicijativno i/ili na traženje predlagatelja, pregledala i ocijenila usklađenost brojnih drugih zakonskih prijedloga i propisa s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova.

III. DISKRIMINACIJA U PRISTUPU I NABAVI ROBE, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA

Vežano za diskriminaciju na području pristupa i nabavi robe, odnosno pružanju usluga, Pravobraniteljica je u svom dosadašnjem radu najviše ukazivala na diskriminacijsko postupanje na području zdravstvenih usluga koje su povezane s reproduktivnim zdravljem žena, odnosno da žene imaju pravo slobodno odlučivati o svojim seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju.²³ U ovom izvještajnom razdoblju građani/ke obraćali su se Pravobraniteljici vežano za diskriminaciju, i to: od strane osiguravajućih društava (muškarcima se odbija isplata naknade za rođenje djeteta po polici životnog osiguranja), od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (muškarcima se uskraćuje nabava lijeka bez naknade), pružatelja fitness usluga (različite cijene za korištenje teretane za studente i studentice) od strane gradskog prijevoznika (muškarci pod različitim uvjetima ostvaruju pravo na besplatnu godišnju pokaznu kartu) i dr.

---

²³ Zbog neobične važnosti i aktualnosti te problematike, navedeni slučajevi ponovno su obrađivani i uvrštavani u posebno poglavlje izvješća o radu pod nazivom *Reproduktivno zdravlje*.

1 ANALIZA: PRIMJENA NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA NA TRŽIŠTU USLUGA OSIGURANJA – NAKNADA ZA ROĐENJE DJETETA

Pravobraniteljica je zaprimila dvije pritužbe građana koji su se pritužili na diskriminaciju temeljem spola od strane osiguravajućih društava jer su im ista odbila isplatiti naknadu za rođenje djeteta kakvu temeljem polica životnog osiguranja isplaćuju ženama-majkama u usporednim situacijama. Oba osiguravajuća društva pokazala su u svojim odgovorima na Pravobraniteljčino upozorenje dobru volju i otvorenost za usklađivanje svoje prakse s načelom ravnopravnosti spolova te Pravobraniteljica pohvaljuje iznimnu uspješnost ostvarene suradnje.

Pravobraniteljica je zatražila osiguravajuća društva koja pružaju uslugu životnog osiguranja da joj odgovore omogućuju li u okviru police životnog osiguranja i naknadu za rođenje djeteta, te podredno, isplaćuju li ju samo majkama ili i očevima i majkama. Iz prispjele dokumentacije proizlazi da 6 osiguravajućih društava od 15 uključenih u analizu nemaju trenutno u svojoj ponudi životno osiguranje uz koje nude naknadu za rođenje djeteta, a da 9 osiguravajućih društava trenutno nude u okviru programa životnog osiguranja naknadu za rođenje djeteta koju isplaćuju i očevima i majkama, a koji su ujedno osiguranici, odnosno osiguranice. Jedno od osiguravajućih društava koja trenutno nemaju u ponudi životno osiguranje s uključenom naknadom za rođenje djeteta je tijekom razdoblja nešto dužeg od godinu dana poklanjalo uz police životnog osiguranja ugovarateljima osiguranja, i muškarcima i ženama, naknadu za rođenje i posvojenje djeteta u slučajevima kada je kao osiguranik na polici osiguranja bila žena. Na sastanku Pravobraniteljice s Hrvatskim uredom za osiguranje, kojem su prisustvovali predstavnici svih većih osiguravajućih društava u Republici Hrvatskoj, prihvaćen je stav da osiguravajuća društva ne smiju odbiti osiguranika/icu za ugovaranje određenog proizvoda zbog spola.

IV. SURADNJA NA NACIONALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI I OSTALE AKTIVNOSTI

Pravobraniteljica je izlagala i sudjelovala na 165 seminara, konferencija, javnih rasprava, sastanaka i događanja na vlastitu inicijativu ili u organizaciji državnih tijela, institucija, odbora za ravnopravnost spolova i organizacija civilnog društva, sudjelovala i izlagala 23 puta na međunarodnim i regionalnim konferencijama i stručnim skupovima i imala 13 sastanka na međunarodnoj/regionalnoj razini, posjetila 13 različitih županija, organizirala i su-organizirala 6 javnih događanja te bila pokroviteljica 3 javna događanja, aktivno sudjelovala na 15 sjednica odbora Hrvatskog sabora i gradskih povjerenstava za ravnopravnost spolova te surađivala sa 75 različitih organizacija civilnoga društva i državnih tijela, institucija, županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, međunarodnih organizacija sa sjedištem u Hrvatskoj, inicijativa političkih stranaka, pravnih osoba i pravobraniteljskih ureda.

Kao članica *Europske mreže tijela koje se bave ravnopravnošću i suzbijanjem diskriminacije* (EQUINET), Pravobraniteljica još od 2015. sudjeluje u radu EQUINET-ove stručne skupine za izradu dokumenta o razvoju standarda za sva EU tijela koja se bave suzbijanjem diskriminacije. Dokumentom se nastoje utvrditi pozicije koje tijela koja se bave ravnopravnošću i suzbijanjem diskriminacije mogu zauzeti u odnosu na vlade država članica, a kako bi se uspostavili jednaki standardi za sva tijela, organizacije i institucije u svim zemljama EU-a.

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Izvrješće o radu neovisne i anti-diskriminacijske institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2016., čini **presjek** godišnjeg rada institucije i ukazuje na pojedine **trendove** vezano za diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta u područjima rada i zapošljavanja, obitelji (uključujući obiteljsko nasilje), obrazovanja, političke participacije i medija.

U okviru svojih nadležnosti, a temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova, tijekom prošle godine radili smo na ukupno **2.757 predmeta (povećanje 11,7%)**. U tom smislu, zadržao se trend povećanja broja individualnih **pritužbi** za **32,9%**, koje se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju u **90,7%**, podnose ih većinom žene **75,8%**, najčešće pritužbe se odnose na područje rada-zapošljavanja-socijalne sigurnosti **42,3%**, potom na javno informiranje i medije 27,6%, na upravu i pravosuđe 16,2% te oko 5% na obrazovanje, šport ili zdravstvenu zaštitu. Diskriminacija je utvrđena u 209 slučajeva (**60,7% više**), sumnja na počinjenje kaznenih djela prijavljena je nadležnom državnom odvjetništvu u 13 slučajeva, prijavljeno 1 prekršajno djelo. Pravobraniteljica je **umješačica u 3** sudska postupka.

Samostalno su provedena **3 istraživanja** i to: 2 – iz područja rada, radnih uvjeta i socijalne sigurnosti, 1 – iz područja obrazovanja i znanosti, izrađeno je **14 analiza**, objavljeno **5 publikacija**, provedena su **2 memoranduma o suradnji**: s MUP-om i Pravnim fakultetom u Zagrebu.

Tijekom izvještajne godine provodila su se tri **EU-projekta**: *Uklanjanje staklenog labirinta* završeno je u 2016., započet je **novi EU-projekt** *Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života*, koji će se provoditi do kraja 2017., te je u prosincu iste godine odobren još jedan **novi EU-projekt** *Izgradnja učinkovitije zaštite za borbu protiv nasilja nad ženama*. Ponosni smo što smo u posljednje tri godine dobili tri velika EU-projekta koja zajedno vrijede cca **1.200.000 EUR**-a i smatramo da je tako nešto, uz sve ostale aktivnosti koje provodimo, a koje su vidljive iz ovog Izvrješća, velik uspjeh za instituciju od svega **11** zaposlenih osoba.

Kontinuiranim radom, suočeni smo niz godina s najvećim brojem pritužbi žena na diskriminatorno postupanje u svim segmentima društva, što čini konstantu od oko **2/3** svih pritužbi. Zbog navedenog, rukovodimo se najčešće rješavanjem svih problema i prepreka s kojima su žene danas u društvu suočene, uvažavajući činjenicu da žene u Hrvatskoj čine natpolovičnu većinu stanovništva sa 51,7% udjela u ukupnoj populaciji i predstavljaju društvenu skupinu koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi.

U praksi, diskriminacija se pojavljuje u raznim područjima javnog i privatnog života, a prema zaprimljenim pritužbama, **najčešće u području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti – 41,9%**, prituživale su se najčešće žene, što ne čudi jer žene čine većinu nezaposlenih, većinu zaposlenih na određeno vrijeme, većinu u potplaćenim sektorima, većinu kao žrtve spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, podzastupljene su na visokim pozicijama poslovnog odlučivanja te nailaze na „stakleni strop“ (samo 14,7% članica uprava trgovačkih društava, pad u odnosu na 17% iz prethodne godine), nemaju jednake mogućnosti za napredovanje i imaju niže plaće od muškaraca (jaz 12%). Životna dob sve se više ispoljava kao prepreka prilikom zapošljavanja/napredovanja (manje od jedne trećine radno sposobnih žena starijih od 54 g. sudjeluje na tržištu rada).

Tijekom 2016. nastavljen je nepovoljan **demografski proces** koji traje posljednjih nekoliko desetljeća. Ukazali smo na nekoliko trendova koji odražavaju nejednakost žena na tržištu rada, a istovremeno doprinose nepovoljnom demografskom kontekstu te u tom smislu predložili preporuke kojima

ukazujemo na potrebu uvođenja mjera kojima će se potaknuti očeve da maksimalno koriste mogućnost korištenja roditeljskog i roditeljnog dopusta, što će olakšati ponovno uključivanje žena koje su rodile na tržište rada kao i ulaganje dodatnih napora i sredstava za širenje institucionalne mreže podrške roditeljima oko brige i njege djece. Demografska i pronatalitetna politika ne bi trebala podržavati obrasce koji ženu isključuju s tržišta rada, već biti utemeljena na: većem zapošljavanju žena (zaposlenosti oba roditelja), širenju usluga i podrške obiteljima te stvaranja okruženja naklonjenog obitelji i djeci. Iskustva nekih država Europske unije, koje bilježe povećane stope nataliteta i pozitivne demografske trendove, pokazuju da je to moguće.

U Hrvatskoj se još nedovoljno provode mjere koje omogućuju **usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza**, tako da bi očeve trebalo učinkovitije poticati na aktivniju brigu o djeci, posebice u ranim formativnim godinama djeteta. U 2016. došlo je do neočekivanog pada broja muškaraca/očeva koji su koristili roditeljni dopust - 0,24% i roditeljski dopust - 4,42%. U tom smislu smo dali preporuke nadležnim tijelima kako potaknuti porast broja očeva koji će koristiti svoja prava.

U području *obiteljskih odnosa*, spolni stereotipi na području **roditeljske skrbi** i dalje predstavljaju najčešći razlog prituživanja očeva (56,6%), dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz obiteljsko nasilje kojem su izložene. U osjetnom broju slučajeva ipak se nije radilo o spolnoj diskriminaciji, obzirom da je postupanje nadležnih centara bilo uvjetovano raznim objektivnim faktorima. Pojedine pritužbe iz ovog područja odnosile su se i na nezadovoljstvo sudskim postupcima i odlukama vezanim uz roditeljsku skrb, a navedene pritužbe Pravobraniteljica nije bila u mogućnosti ispitivati s obzirom na neovisnost sudova.

Valja istaknuti ohrabrujuću okolnost, dobru suradnju s policijom te ko-operativnost centara za socijalnu skrb koji redovito uvažavaju preporuke Pravobraniteljice i unaprjeđuju svoj rad. Uz navedeno, u potpunosti je uvažena prošlogodišnja preporuka Pravobraniteljice vezano uz osiguravanje uvjeta za provođenje nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa odvojenog roditelja i djeteta, i to bez obzira na prebivalište majki i djece koja se nalaze u skloništu na području grada Zagreba, dodjeljivanjem prostorija Savjetovališta Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb (od 1.7.2016.).

Vezano za slučajeve **obiteljskog nasilja**, žene su i dalje, u velikoj većini, žrtve prekršajnih djela nasilja u obitelji te kaznenih djela s elementima nasilja. I dalje se pritužbe građana/ki odnosi na: neprepoznavanje pojedinih oblika obiteljskog nasilja, na dvostruko privođenje, kršenje zaštitnih mjera, nerazumijevanje dinamike obiteljskog nasilja od strane nadležnih institucija (policije i centara za socijalnu skrb) i sl. Dok bilježimo kontinuirani pad – za 13,2% prekršajnog djela nasilja u obitelji (77% muškaraca i 23% žena prekršajno prijavljenih počinitelja/ica), razvidno je više od 9,5% povećanje kaznenih djela s elementima nasilja među bliskim osobama (92% muškaraca i 8% žena). Uspostavljena je iznimno dobra suradnja s Ministarstvom unutarnjih poslova i Ravnateljstvom policije i resornim Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku vezano za rješavanje pritužbi obiteljskog/partnerskog nasilja, nasilja nad ženama i roditeljske skrbi.

Uz obiteljsko nasilje, **žrtve partnerskog nasilja** još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu, stoga se trebaju žurno tražiti bolja zakonodavna rješenja.

Vezano za prava **spolnih i rodnih manjina**, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola nastavio se uspješno provoditi u praksi. I prošle godine smo poduzimali korake kako bi potaknuli pravosudna tijela da sankcioniraju **homofobni govor mržnje** temeljem spolne orijentacije kao i poticanje na nasilje motivirano mržnjom prema spolnim i rodnim manjinama. Preporukama predlažemo preciznije odrediti zakonske odredbe kako bi se osiguralo da se djela motivirana mržnjom temeljenoj na

pređrasudi prema građanima/kama istospolne orijentacije progone u okviru kaznenog, a ne prekršajnog postupka, te unaprjeđenje sustava prikupljanja i obrade podataka vezanih uz sudske sporove koji se vode na parničnim, upravnim, prekršajnim i kaznenim sudovima vezano uz diskriminaciju na temelju spolne orijentacije.

Postupajući po pritužbama građana/ki da su diskriminirani temeljem **rodnog identiteta**, ukazivali smo Ministarstvu zdravlja i Nacionalnom zdravstvenom vijeću na potrebu kreiranja normativnih okvira temeljem kojih bi **rodno-disforične osobe** mogle riješiti svoj pravni i medicinski status te mogućnosti daljnjih mjera u cilju dostupnosti zdravstvenih i medicinskih usluga tim osobama u Hrvatskoj, kako bi im se omogućilo da žive u drugom rodnom identitetu. Također, postupalo se u rješavanju slučajeva vezanih uz ponovna izdavanja svjedodžbi, diploma, zdravstvenih iskaznica nakon promjene spola, neuređenog terapijskog sustava i sustava zdravstvene skrbi.

U javnom djelovanju Pravobraniteljice, kao i postupanju po pritužbama građana/ki, posebna pažnja se vodila u rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje ulaze u rizike **višestrukih diskriminacija** – žene u ruralnim područjima, žene s invaliditetom, pripadnice nacionalnih manjina, žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu, oštećenice kaznenim djelom prostitucije i žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom. Ustanovljavanjem zakonodavnog okvira o **pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu**, doprinijelo se osobnoj i socijalnoj rehabilitaciji žrtava, posebice žena. Svakako valja pozitivnim istaći činjenicu da žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu mogu danas sva prava iz Zakona ostvariti i ako je počinitelj seksualnog nasilja nepoznat. Samostalno smo ili u suradnji s drugim zainteresiranim dionicima pokrenuli niz inicijativa osnaživanja **žena u ruralnim područjima**. Međutim, i dalje ukazujemo na nužnu potrebu donošenja *Strategije za poboljšanje položaja žena u ruralnim područjima*. Kontinuirano pratimo položaj **žena s invaliditetom**, i to na području rada i zapošljavanja, nasilja u obitelji, obrazovanja, reproduktivnih prava i dr.

U području **obrazovanja**, postupalo se u više slučajeva koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova u školskim udžbenicima i drugim nastavnim materijalima. U dijelu njih su odbačene pritužbe kao neosnovane, dok je u jednom dijelu utvrđeno postojanje diskriminacije. Nakon što je Vlada dala u javnu raspravu 52 kurikularna dokumenta, Pravobraniteljica je izrazila mišljenje da oni u cjelini donose značajniji obuhvat tema vezanih za područje ljudskih prava u usporedbi s trenutno važećim kurikulumima, uključujući i područje ravnopravnosti spolova te je skrenuta pažnja na izostavljenost sadržaja koji se odnose na učenje i poučavanje o diskriminaciji temeljem spolne orijentacije, uzimajući u obzir empirijske pokazatelje koji svjedoče o raširenosti diskriminirajućih stavova temeljem spolne orijentacije među učenicima/ama osnovnih i srednjih škola.

Temeljem niza godina praćenja **područja medija**, ne može se reći da je došlo do pozitivnog pomaka u načinu na koji mediji prikazuju uglavnom žene, od prikazivanja žene kao objekta i isticanja njezinog izgleda i fizičkih atributa. No, zamijećen je broj kritičkog promišljanja i građana/ki, koji/e sve više prijavljuju i ukazuju našoj instituciji na takve neprimjerene sadržaje. U javnom prostoru i dalje svjedočimo **seksizmu i seksističkim izjavama**. Izborna parlamentarna kampanja pokazala je nužnost veće angažiranosti stranaka u prevenciji i suzbijanju korištenja spolnih stereotipa i seksizma u izjavama vlastitih članova/ica i kandidata/kinja. Postupanjem po pritužbama građana/ki na medijske sadržaje, uočeni su trendovi na koje upozoravamo - senzacionalizam u izvještavanju o nasilju nad ženama i obiteljskom nasilju, korištenje spolnih stereotipa, društvene mreže kao izvor medijskih sadržaja, omalovažavanje temeljem spola u izjavama javnih osoba te spolni stereotipi i seksizam u reklamnim kampanjama.

Promicanje načela ravnopravnosti spolova u području **političke participacije**, i dalje ostaje veliki izazov za sudjelovanje žena u tijelima političke moći, obzirom da je na posljednjim parlamentarnim izborima izabrano nikad manje žena, samo – 12,6% (19 zastupnica). Podsjećam da posljednjih 10 godina na lokalnoj razini imamo konstantu od 17-18% žena u predstavničkim tijelima. Uoči izbora zastupnika/ca u Hrvatski sabor, svim aktivnim političkim strankama uputili smo preporuku da ispune obvezu iz čl.15.ZRS-a prema kojem su dužni poštivati načelo ravnopravnosti spolova i na kandidacijske liste uključiti najmanje 40% pripadnika/ca jednog spola. U tu svrhu predložili smo primjenu modela koji preporučuju EP i VE: par-nepar modela ili tzv. Zip-sustav prema kojem je svaka druga osoba na kandidacijskoj listi osoba suprotnog spola. Žene su još uvijek podzastupljene u područjima gdje se donose političke i gospodarske odluke. Zbog nepridržavanja političkih kvota, prekršajni postupci nisu pokrenuti zbog razilaženja relevantnih institucija u tumačenju zakonskih odredbi. Ključno pitanje koje je bilo predmet razilaženja u stajalištima bilo je pitanje je li Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor obveza primjene spolne kvote od najmanje 40% zastupljenosti oba spola na kandidacijskim listama uvedena ranije nego što je to bilo predviđeno Zakonom o ravnopravnosti spolova, već za parlamentarne izbore 2015., ili nije. Pravobraniteljica je, kao i Ustavni sud i Državno izborno povjerenstvo, zauzela stajalište da jest, međutim Državno odvjetništvo Republike Hrvatske je, u skladu s vlastitim tumačenjem, ustvrdilo da ne postoji zakonski osnov za pokretanje prekršajnih postupaka.

Diskriminacija žena u **sportu** je prisutna i aktualna i reagirali smo upozorenjima prema sportskim savezima ili javnim priopćenjima. Također se preporučuje da se osigura okruženje u kojem bi žene bile oslobođene svakog oblika rodno uvjetovanog nasilja, kao i suzbijanje stereotipa o sportu kao „muškom“ području te osnaživati i poticati žene na veće uključivanje u sportske aktivnosti.

Vezano uz pritužbe građanki u pristupu ostvarivanja njihovih **reproduktivnih prava**, osim što smo postupali u pojedinačnim slučajevima (tretmana roditelja, priziva savjesti, kontracepcijskih sredstava), pratili smo ishod inspekcijuskog zdravstvenog nadzora koji je proveden u cilju poboljšanja zdravstvene skrbi za trudnice i roditelje te u tom smislu podržavamo i preporuke UN-ovog Odbora za ukidanje diskriminacije žena upućenih Hrvatskoj. Uspostavljena je dobra suradnja s Ministarstvom zdravstva te su uvažene preporuke Pravobraniteljice u pojedinim slučajevima reagiranja građana/ki na postupanje organizacija civilnoga društva u bolnicama i ambulantomama, kao i dostupnosti kontracepcijskih sredstava.

Sve više se zaprimaju pritužbe vezano za **pružanje i pristup robama i uslugama**, i to u području zdravstvenih i bankarskih usluga te poslovima osiguranja.

Ističemo da je postignut **veliki napredak** vezano za uvažavanje upozorenja i preporuka institucije Pravobraniteljice od strane onih kojima su upućena. Zadnji pokazatelji govore da je u odnosu na 2011., kada je tek oko 35% tijela državne uprave, JLPRS i drugih tijela s javnim ovlastima te pravnih i fizičkih osoba uvažavalo i postupilo u potpunosti po upozorenjima i preporukama, taj postotak značajno povećan na **84,4%**.

Obzirom na postupanje prema pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, u predmetnom Izvješću dajemo **92 opisa slučaja i 151 preporuku**, uvjereni da će ih Vlada i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja ostvarenja ustavnog načela davanja jednakih prilika i jednakih mogućnosti - i muškarcima i ženama.

VI. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Financijski plan Pravobraniteljice u 2016. iznosio je **5.112.110 KN** (uključujući i EU-sredstva), a izvršenje 3.554.298,52 KN ili 69,53%, i odnosio se na aktivnosti i projekte koji su bili financirani iz više izvora financiranja:

11 Opći prihodi i primici

Financijski plan iznosio je 2.868.074 KN, izvršenje 2.716.392,13 KN ili 94,71%, a odnosio se na financiranje redovnih aktivnosti Pravobraniteljice.

51 Pomoći EU

Financijski plan iznosio je 2.148.500 KN, izvršenje 750.367,62 KN ili 34,93%, a odnosio se na početak provedbe novog EU-projekta: **JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796**.

55 Refundacije iz pomoći EU, 559 Ostale refundacije iz pomoći EU

Financijski plan iznosio je 95.536 KN, a izvršenje 87.538,77 KN ili 91,63%, a odnosio se na završetak provođenja Progress-projekta **JUST/2012/PROG/AG/GE/4157**.

Pravobraniteljici je (krajem 2016.) Europska komisija odobrila i treći EU-projekt: **JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940** "Izgradnja učinkovitije zaštite - promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama". Pravobraniteljica i dalje planira prijavljivati projekte na natječaje EK, kako bi što kvalitetnije nastavila promicati ravnopravnost spolova i ispunjavati druge poslove iz svoje nadležnosti, a svojim dosadašnjim angažiranjem **osigurala je provedbu 3 EU-projekta u ukupnoj vrijednosti od 1.122.456,64 EUR-a**.

U Zagrebu, ožujak 2017.

**PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Višnja Ljubičić, dipl. iur.